

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za kroatistiku
Katedra za hrvatski standardni jezik
Odsjek za hungarologiju, turkologiju i judaistiku
Katedra za turkologiju

**USPOREDBA FAKTITIVA-KAUZATIVA
U TURSKOME I HRVATSKOME**

**TÜRKÇE VE HIRVATÇA'DA
ETTIRGEN ÇATININ KARŞILAŞTIRMASI**

DIPLOMSKI RAD

12 ECTS-bodova

15 ECTS-bodova

Sanja Virovec

Zagreb, 23. siječnja 2019.

Mentori

Izv. prof. dr. sc. Ivan Marković

Prof. dr. sc. Ekrem Čaušević

Sadržaj

Oznake	3
1. Uvod	4
2. Uvod u pojam glagolskoga stanja	5
2.1.1. <i>Glagolsko stanje u gramatikama hrvatskoga jezika</i>	8
2.1.2. <i>Glagolsko stanje u gramatikama turskoga jezika</i>	10
3. Pregled obavijesti o faktitivu-kauzativu	12
3.1.1. <i>Faktitiv-kauzativ u turskome</i>	17
3.1.2. <i>Faktitiv-kauzativ u hrvatskome</i>	20
4. Usporedba i analiza izricanja faktitiva-kauzativa u turskome i hrvatskome	22
4.1.1. <i>Faktitivnost</i>	23
4.1.2. <i>Kauzativnost</i>	36
5. Katalog načina iskazivanja faktitivnosti i kauzativnosti u hrvatskome	48
5.1.1. <i>Iskazivanje faktitivnosti</i>	48
5.1.1.1. <i>Prijelazni glagoli</i>	48
5.1.1.2. <i>Ostali načini iskazivanja</i>	48
5.1.2. <i>Iskazivanje kauzativnosti</i>	49
5.1.2.1. <i>Konstrukcije infinitiv + surečenica</i>	49
5.1.2.2. <i>Konstrukcija dati + infinitiv</i>	49
6. Kratak osvrt na problematične prijevode	50
7. Zaključak	52
8. Literatura i vrela	52
9. Sažetak i ključne riječi	55

Oznake

acakGI	glagolska imenica na -AcAk
AK	akuzativ
anPARTIC	particip na –(y)An
arakKON	konverb na –(y)ArAk
D	dativ
dıktan forma	-dİktan sonra
diPF	perfekt na -dİ
dikGI	glagolska imenica na -dİk
F	ženski rod
FAKT	faktiv
FUT	futur
GPT	glagolski pridjev trpni
IMP!	imperativ
IMPOS	imposibilitativ
iyorPZ	prezent na -(i)yor
INF	infinitiv
INST	instrumental
KAUZ	kauzativ
KOND	kondicional
M	muški rod
madanKON	konverb na -mAdAn
maGI	glagolska imenica na -mA
mişPF	perfekt na -mİş
NEG	negacija
OBJ	objekt
OBJ.A	objekt u akuzativu
OBJ.D	objekt u dativu
PL	plural
POM	priložna oznaka mjesta
POS	posibilitativ
POSS	posvojni sufiks
rPZ	prezent na –r
rdİMPF	imperfekt na –rdİ
SG	singular
SUBJ	subjekt
dırMOD	modalnost na –dİr
1, 2, 3	oznaka lica

1. Uvod

Faktiviv-kauzativ u užemu je smislu *glagolsko stanje* koje iskazuje uzročnost i jedan od eksploatiranih jezikoslovnih termina (usp. Marković 2013: 211). *Glagolsko stanje* (engl. *voice*) konfiguracijska je glagolska kategorija koja iskazuje odnos između semantičkih i gramatičkih uloga glagolskih dopuna, promjene u argumentnoj strukturi ili valenciji glagola polučene afiksacijom, a u tradicionalnoj se gramatici najčešće svodi na opreku *aktiv – pasiv* (usp. *ibid.*: 203 i Polančec 2015: 113). I *glagolsko stanje* i *faktiviv-kauzativ* predmetom su rasprave i izvorom neslaganja među lingvistima, što će se pokazati usporedbom informacija koje donose različite gramatike i radovi. *Faktiviv-kauzativ* u nekim je jezicima svijeta vrlo razrađena i plodna kategorija, dok u nekima nije morfološki iskazana. U radu ćemo promotriti njezinu plodnost na primjerima turskoga i hrvatskoga, dvaju tipološki različitih jezika i jezika koji pripadaju različitim jezičnim porodicama: turkijskoj i indoeuropskoj. U tim je dvama jezicima kategorija *faktiviva-kauzativa* zastupljena u mjerama koje predstavljaju dvije suprotstavljene krajnosti, što se vidi iz gramatičkih opisa tih jezika (Maretić 1963, Brabec – Hraste – Živković 1966, Raguž 1997, Barić *et al.* 2005, Babić *et al.* 2007, Silić – Pranjković 2007, Čaušević 1996, Hengirmen 1998, Banguoğlu 2004, Eker 2010). Kao značenje *faktiviv-kauzativ* postoji u obama jezicima, ali se u turskome prilično plodno iskazuje i to ponajviše morfološki, a hrvatski ne posjeduje morfološki način iskazivanja. U turskome se morfološki *faktiviv-kauzativ* tvori istim afiksima, a koje će se značenje ostvariti ovisi prije svega o valenciji glagola, pa je tako prototipan primjer *faktiviva* (značenja učinka) *yaşatmak* 'oživiti koga' (*Seni yaşattım* 'Oživjela sam te'), a *kauzativa* (značenja uzroka ili poticaja) *kestirmek* 'dati komu da odsiječe što' (*Saçımı kuaföre kestirdim* dosl. 'Dala sam frizeru da mi odreže kosu'). Kao oslonac za usporedbu izricanja *faktiviva-kauzativa* u dvama jezicima i njegovu analizu poslužit će nam korpus koji sačinjavaju izvornici i prijevodi triju romana suvremenoga turskog pisca Orhana Pamuka (*Zovem se Crvena* (1998, 2004), *Čudno je u mojoj glavi* (2014, 2016) i *Tiha kuća* (1984, 2008))¹. Odlučili smo se za Pamuka zbog toga što se smatra virtuosom jezika, ali i zbog toga što ima najreprezentativnije prijevode na hrvatski (prevoditelji: Ekrem Čaušević, Marta Andrić i Ivan Ivanović). Upravo ta činjenica osigurat će vjerodostojnost katalogu iskazivanja faktitivnosti i kauzativnosti u hrvatskome koji ćemo načiniti. Na kraju ćemo se osvrnuti na prijevode koji nam se iz perspektive *faktiviva-kauzativa* čine problematičnima.

¹ Prva izdanja izvornika: *Benim adım kırmızı* (*Zovem se Crvena*): 1998, *Sessiz ev* (*Tiha kuća*): 1983, *Kafamda bir tuhaflık* (*Čudno je u mojoj glavi*): 2014.

2. Uvod u pojam glagolskoga stanja

Glagolsko je *stanje* „intrigantna gramatička kategorija čija se priroda dugo činila nejasnom“ (Klaiman 1991: 271). U literaturi se mogu pronaći različite definicije te kategorije te razrade njenih vrsta. Klaiman navodi da se *glagolsko stanje* (engl. *voice*) „odnosi na glagolsku kategoriju i da je usporedivo s ostalim kategorijama kao što su vrijeme, vid i način“ (*ibid*: 1). Bitno je napomenuti da *glagolsko stanje* iskazuje odnose među rečeničnim dijelovima (usp. Trask 1992: s. v. *voice*). Plungjan pak razlikuje pojmove *glagolskoga stanja* i *aktantne derivacije* pri čemu je potonji noviji (2016: 251). Polančec, osvrćući se na hrvatski, uz termin *glagolsko stanje* predlaže *promjene u glagolskoj dijatezi* (2015: 113). Svim navedenim autorima zajedničko je opisivanje toga pojma kao prilično problematičnog i dinamičnog te to da od termina koriste ili *glagolsko stanje* ili *dijateza* (engl. *diathesis*). U nastavku ćemo ukratko prikazati opise svakog od tih autora.

Trask kaže da *glagolsko stanje* iskazuje odnose između predikata i njegovih argumenata, da se u opisima europskih jezika najčešće svodi na opreku između *aktiv – pasiv*, no da su u drugim jezicima svijeta prisutne i druge vrste *glagolskih stanja* kao što su *medij, refleksiv, kauzativ* (1992: s. v. *voice*).

Klaiman kaže da je analiza *glagolskoga stanja* jedna od najstarijih tema kojima su se lingvisti bavili (1991: 1). Prema njemu ta kategorija iskazuje odnose između glagola (tj. predikata) i njegovih argumenata (ostalih rečeničnih dijelova). Kao najvažnije tradicionalne filologije koje su se tom kategorijom bavile navodi one starih europskih jezika, tj. grčkoga i latinskoga, a kao termine kojima se ona označuje navodi *voice* i *diathesis*. Iako se, govoreći o *glagolskomu stanju*, većinom govori samo o opreci *aktiv – pasiv*,² postoje i druge vrste *glagolskoga stanja*, od čega je tradicionalna gramatika (koja je *glagolsko stanje* smatrala morfološkom promjenom na glagolu) prepoznala *medij* (usp. *ibid*: 3). „*Mediopasiv* ili *medij* (srednje stanje, engl. *mediopassive, middle*) u praindoeuropskome je bio stanje nasuprotno *aktivu* i služio je za izricanje radnje kojoj se vršilac ne želi ili ne može izreći“ (Marković 2013: 206). Matasović ga definira kao stanje koje izražava radnju koju subjekt vrši u svoju korist (usp. Matasović 2008: 278). U suvremenim indoeuropskim jezicima iz njega se razvilo nekoliko značenja: refleksivnost, recipročnost, *pasiv*, bezličnost (usp. *ibid*).³ Klaiman nadalje razlikuje tri vrste, točnije koncepcije *glagolskoga stanja*: ono koje uključuje preraspodjelu uloga (engl.

² Kao primjer tako orijentirane filologije navodi englesku.

³ O hrvatskomu slučaju vidi niže u potpoglavlju o *glagolskomu stanju* u hrvatskome.

role-remapping voice), ono nastalo promjenom u ulozi subjektnog sudionika (engl. *voice as alternation in subject's participant status*) i ono koje je označitelj preraspoređivanja prema pragmatičkoj važnosti/istaknutosti (engl. *voice as marker of pragmatic salience assignment*). Prva podrazumijeva da imenske riječi (engl. *nominal*) s glagolom (engl. *verb*) mogu tvoriti dvije vrste odnosa: obavezni (engl. *core, essential*) i neobavezni (engl. *noncore, optional*) (usp. Klaiman 1991: 11). Ti su odnosi povezani s njihovim *semantičkim ulogama* (engl. *semantic role*), a koje su svojstvo *valencije*⁴. Ta koncepcija pretpostavlja da se odnosi među osnovnim rečeničnim dijelovima mogu mijenjati preraspodjelom uloga (usp. *ibid*: 14). Time se naglasak stavlja na sintaktičku prirodu *glagolskoga stanja*. Druga koncepcija koncentrira se na promjene na sudioniku koji je subjekt, a ponajviše se odnosi na *pasiv* (engl. *passive*)⁵. Klaiman ipak navodi da je tu zapravo riječ o *mediju* te da prema tomu valja razlikovati opreku između *aktiva* i *pasiva* od one između *aktiva* i *medija* (usp. *ibid*: 24). Sustave u kojima postoji opreka između *aktiva* i *medija* naziva osnovnim sustavima *glagolskoga stanja* (engl. *basic voice system*) nasuprot kojih su izvedeni sustavi (engl. *derived voice system*). Treća koncepcija koju Klaiman donosi mogla bi se nazvati pragmatičnim glagolskim stanjem (engl. *pragmatic voice*). Takva koncepcija znači da promjene na glagolu označuju preraspodjele rečeničnih dijelova koje dovode do promjena u pragmatici situacije (usp. *ibid*: 31, 32).

Plungjan, kako smo već napomenuli, razlikuje *glagolsko stanje* i *aktantnu derivaciju* (2016: 251). Napominje da se je u tradicionalnoj gramatici koristio i termin *glagolski rod* (lat. *genus verbi*) te da je ono svakako jedna od najraširenijih glagolskih kategorija. Smatra da *glagolsko stanje* predstavlja uporabu morfoloških jezičnih sredstava za izricanje komunikacijskih i/ili pragmatičkih opreka, a posljedica toga su njegova razna značenja. *Glagolsko se stanje* smatra glagolskom kategorijom, no njegove promjene zapravo se više vide na argumentima samoga glagola (usp. *ibid*: 256). Iz toga uočavamo sintaktičku prirodu *glagolskoga stanja*. Za našu je temu bitnije Plungjanovo poimanje *aktantne derivacije*.⁶ Između nje i *glagolskoga stanja* nema čvrste granice, no postoji osnovna razlika između njih: preoblike *glagolskoga stanja* nikad ne zahvaćaju semantičku interpretaciju situacije, nasuprot tomu promjene sastava ili referencijskih svojstava sudionika situacije (semantičke preoblike situacije) određujuće su

⁴ *Valencija* ili *valentnost* (engl. *valency*) može se koristiti u sljedećim značenjima: sposobnost glave da upravlja zavisnim sastavnicama, broj obveznih zavisnih sastavnica i vrsta obveznih zavisnih sastavnica (usp. Marković 2013: 227–228).

⁵ *Pasiv* je generalno gledano najproučavanije *glagolsko stanje*.

⁶ On taj termin smatra boljim, iako se manje koristi (usp. *ibid*: 272).

obilježje *aktantne derivacije* (usp. *ibid*: 272). Te je razlike podijelio na tri tipa: *derivacija „podizanja“*, *derivacija „spuštanja“* i *derivacija „interpretiranja“*.⁷ U derivaciju „podizanja“ spada *kauzativnost*: „važno je da dodani sudionik situacije uvijek zauzima povlašteni sintaktički položaj: novi je *agens* uz *kauzativni glagol* subjekt (sukladno tomu prijašnji se subjekt spušta s obzirom na svoj sintaktički rang)“ (*ibid*: 273). U derivaciju „spuštanja“ pak spada *dekauzativ* koji se još naziva i „antikauzativom“ i „inchoativom“, a koji je vrlo sličan još jednom tipu ove derivacije, *autokauzativu* (usp. *ibid*: 276).⁸

Polančec kategoriji *glagolskoga stanja* pristupa „iz perspektive jezične raznolikosti i iz perspektive tipološko-funkcionalističkih teorijskih pristupa“ (2015: 114). Definira ga kao sve slučajeve pri kojima se morfološkom promjenom glagolskoga oblika na donekle pravilan način istodobno mijenja i glagolska *valencija*, a kao kriterije koji se moraju ispuniti da bi se nešto smatralo *glagolskim stanjem* navodi promjenu odnosa između sintaktičke i semantičke strukture glagola, obilježenost te promjene afiksom, klitikom ili sintaktičkom konstrukcijom te promjenu *valencije* (usp. *ibid*: 116, 117). Kao važan čimbenik u definiranju nečega *glagolskim stanjem* navodi i *produktivnost*⁹ (koja može ovisiti i o glagolskim vrstama, primjer takvoga ograničenja je *antikauzativ* (usp. *ibid*: 119, 121). Nadalje kaže da je za *glagolska stanja* tipičan izostanak promjene značenja glagola.

Spomenut ćemo još i Markovićev opis *glagolskoga stanja*. On ga smatra konfiguracijskom glagolskom kategorijom¹⁰ te nudi termine *glagolsko stanje* i *dijateza*. Kaže da ono iskazuje odnos između semantičkih i gramatičkih uloga *glagolskih dopuna* (argumenata), a da je najčešća opreka u jezicima svijeta ona između *aktiva* i *pasiva* (2013: 203). No kaže i da u jezicima svijeta postoje i druga *glagolska stanja*, od kojih navodi *antipasiv*, *medij*, *refleksiv*, *reciprocitativ*, *aplikativ*, *cirkumstancijal*, *pseudopasiv*, *kauzativ* i *faktiv* (usp. *ibid*: 205).¹¹

⁷ „Podizanje“ znači povećanje broja obveznih aktanata ishodišne situacije, „spuštanje“ njihovo smanjenje, a „interpretiranje“ promjenu referencijskih značajki ili aktantnog tipa ishodišne situacije (usp. *ibid*: 273).

⁸ Razlika je u tome što *dekauzativ* označuje „pacijensnu“ situaciju lišenu vanjskog agensa, a *autokauzativ* „agensnu“.

⁹ Pitanje *produktivnosti* bit će nam važno u problematiziranju *faktivita-kauzativa* u hrvatskome.

¹⁰ „Jer ovisi o okružju“ (Marković 2013: 204).

¹¹ Luči, dakle, *faktiv* i *kauzativ*, kao što ga luče i filologije jezika u kojima su plodna kategorija i u kojima nose ponešto različita značenja.

2.1. Glagolsko stanje u gramatikama hrvatskoga jezika

Nakon što smo u prethodnome poglavlju pružili opći pregled obavijesti o *glagolskomu stanju*, u ovome ćemo ukratko prikazati opise te kategorije u odabranim hrvatskim gramatikama te Polančecovu radu (2015).

Maretić (1963) o *glagolskomu stanju* ne govori,¹² ali na trima mjestima govori o *pasivu*: prvi puta govoreći o složenim glagolskim oblicima (u okviru morfologije (on to zove *oblici*)) , drugi puta govoreći o prijelaznim i neprijelaznim glagolima (u okviru sintakse) te treći puta govoreći o sintaksi glagolskih oblika. Pri prvomu spominjanju kaže da se *pasiv* često izriče tako da se aktivnom obliku doda refleksivna zamjenica *se*¹³ te objašnjava kako se *pasiv* izriče (usp. Maretić 1963: 298). Kasnije dodaje kako se ovi oblici ipak češće zamjenjuju aktivnim varijantama. Pri drugomu spominjanju, govoreći o prijelaznim i neprijelaznim glagolima kaže sljedeće: „[...] budući da se i pasivom izriče radnja koja ostaje u subjektu, na njemu se vrši i ne prelazi ni na što drugo, tako se razvilo te prelazni glagoli, dobivajući uza se riječcu *se*, imaju pasivno značenje, npr. voda *se pije*, on *se zove* Petrović, *čuju se* dobri glasovi itd.“ (ibid: 512). Smatra da nije lako razlikovati *refleksiv* od *pasiva*, a da glavni oslonac za to može biti samo smisao. Nakraju, pri trećemu spominjanju prvo govori o „ostalim oblicima aktivnima“, a zatim o „složenim glagolskim oblicima pasivnim“.

Gramatika Brabec – Hraste – Živković zanimljiva je za našu temu jer o *glagolskomu stanju* govori pod dvama terminima: *lik* i *glagolsko stanje*.¹⁴ U uvodu o glagolima kaže: „U glagola razlikujemo dva *lika*: tvorni ili aktivni i trpni ili pasivni“ (1966: 111). Objašnjava razliku između *aktiva* i *pasiva*, navodi nekoliko primjera te na kraju preporučuje upotrebu *aktiva*. Kasnije, u odjeljku nazvano „glagolska stanja“ ponovno govori o *aktivu* i *pasivu*, objašnjava razliku između njih, objašnjava tvorbu *pasiva* (na način sličan Maretiću) te ponovno napominje da je *aktiv* bolji izbor.

¹² Uvodno o glagolima kaže: „Jedni se glagolski oblici zovu vremena, [...], drugi se zovu načini, [...], osim vremena i načina ima naš jezik još dva gerundija i dva participa i infinitiv koji služe za različite dopune subjektu ili predikatu ili drugim riječima u rečenici“ (Maretić 1963: 232).

¹³ O novijemu pristupu toj zamjenici u kontekstu povratnih glagola vidi Belaj (2001).

¹⁴ *Glagolski lik* jedan je od termina koji se koristi(o) za *glagolsko stanje*. Vidjet ćemo kasnije da ga je u svojoj *Gramatici* koristio i Čaušević.

Raguž pod glagolske kategorije navodi *vid, lice, broj, vrijeme, stanje, prijelaznost i način*. Od *stanja* navodi aktivno, pasivno i medijalno (1997: 157). Od tih triju stanja opisuje samo *pasiv*.¹⁵

Gramatika Barić *et al.* kaže da glagole „karakteriziraju kategorije vida, lica, načina, vremena i stanja“ (2003: 222). O samomu *glagolskomu stanju* ne govori puno, koristi termin *glagolsko stanje* ili *dijateza*, a definira ga kao ono čime se „izriče odnos između subjekta rečenice i glagolske radnje“ (*ibid*: 229). I prema ovoj gramatici u hrvatskome jeziku od *stanja* postoje *aktiv (radno stanje)* i *pasiv (trpno stanje)*. Njih definira kao i prethodne gramatike. Kaže da se *glagolsko stanje* može izraziti leksičkim ili tvorbenim sredstvima, a u povratnih glagola i povratnom zamjenicom *se* (usp. *ibid*: 230). Pomalo nalik na Maretića i Brabec – Hraste – Živković daje naputke o korištenju, tj. davanju prednosti *aktivu* pred *pasivom* (usp. *ibid*). Unutar iste cjeline (o morfologiji) još jednom spominje *pasiv*, ovaj ga put nazivajući *trpnim likom* u okviru glagolskih vremena (i oblika). Kaže da ga imaju samo prijelazni glagoli, da se tvori ili povratnom zamjenicom *se* uz aktivni oblik glagola ili oblicima složenim s glagolskim pridjevom *trpnim* (usp. *ibid*: 247).

Babić *et al.* u *Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika o glagolskomu stanju* govore slično kao i Barić *et al.*: „izražava usmjerenost ili neusmjerenost glagolske radnje prema subjektu u rečenici“ (2007: 502). I prema ovoj gramatici u hrvatskome jeziku postoje samo *aktiv* i *pasiv* koje opisuje vrlo slično opisima iz Barić *et al.* (usp. *ibid*: 503). O *aktivu* se u njoj ne govori zasebno, ali zato *pasiv* opisuje u dijelu o složenim glagolskim oblicima.

Silić – Pranjković o *glagolskomu stanju* kao kategoriji ne govore, ali u dijelu o sintaksi govore o „pasivnim glagolskim oblicima“ (2005: 196). „Glagolska vremena i načini u *aktivu* načelno su u odnosu sročnosti s imenskim dijelom rečenice (subjektom), koji u pravilu označuje vršitelja radnje. Kad je međutim vršitelj radnje iz bilo kojih razloga nevažan ili nebitan [...], upotrebljavaju se oblici pasiva [...]" (*ibid*). Nadalje govore o upotrebi *pasiva* kroz stilističku perspektivu (navode u kojemu se stilu koristi koji oblik *pasiva*). *Pasiv* kratko spominju i pri objašnjavanju instrumentalala govoreći o *subjektnom instrumentalu*.¹⁶

Nakon što smo dali uvid u to što hrvatske gramatike imaju reći o *glagolskomu stanju*, prikazat ćemo novije viđenje te kategorije, ono koje Polančec iznosi u svojem radu o njoj s osvrtom na hrvatski jezik, a uzimajući u obzir njegove općenite uvide koje smo iznijeli u uvodnome

¹⁵ Još jedna potvrda tvrdnje da je *pasiv* najproučavanije *glagolsko stanje* uopće, potvrdit će to i kasniji navodi iz odabranih gramatika.

¹⁶ V. o tomu vidi u Silić – Pranjković (2005: 234) i Belaj – Tanacković-Faletar (2014: 465–466).

dijelu. Polančec prvo ukratko izvještava o tome kako je *glagolsko stanje* shvaćeno u gramatikama hrvatskoga jezika. Iako, kako kaže, „status pasiva kao tipičnoga glagolskog stanja u hrvatskome jeziku nije upitan“, on u hrvatskome uočava i druga stanja osim *aktiva* i *pasiva*: *kauzativ*, *antikauzativ*, *antipasiv* i *obezličenu konstrukciju voljne radnje* (2015 : 125, 126). *Kauzativ* smatra relativno neplodnim u hrvatskome, oslanjajući se u najvećoj mjeri na rad Žagar-Szentesi (2011) na koji ćemo se i mi osvrnuti u sljedećem poglavlju. *Antikauzativ* smatra primjerom relativno produktivnog *glagolskoga stanja* koje ima jasna ograničenja u primjeni,¹⁷ a kaže da se u hrvatskome od osnovnoga glagola antikauzativni glagoli tvore dodavanjem klitike *se* (npr. *topiti što* prema *topiti se*) (usp. *ibid.*: 121). *Antipasiv* se u hrvatskome, kaže Polančec, naziva *aktivno-bezobjektnom konstrukcijom*, a tvori se dodavanjem klitike *se* glagolu (npr. *Marko gura ljude* prema *Marko se gura*). *Obezličenom konstrukcijom voljne radnje* se, prema Polančecu, izražava (ne)raspoloženje vršitelja prema radnji (npr. *danās ne idem u šetnju* prema *danās mi se ne ide u šetnju*). Vođen tim „novootkrivenim“ *glagolskim stanjima* u hrvatskome smatra da bi se uz termin *glagolsko stanje* trebao uvesti i termin *dijateza* u smislu sintaktičkih i semantičkih promjena reprezentacije glagola pri kojima dolazi do promjene *valencije* (usp. *ibid.*: 125).

2.2. Glagolsko stanje u gramatikama turskoga jezika

Nakon što smo dali uvid u to što se u hrvatskoj filologiji smatra *glagolskim stanjem*, isto ćemo učiniti s gramatikama turskoga jezika.

Čaušević kaže da su morfološke kategorije glagola u turskome: lik,¹⁸ lice, broj i način (1996: 215). U kategoriju *lika*, tj. *glagolskoga stanja* (obrađuje ga u dijelu o morfologiji s elementima sintakse) ubraja *aktiv*, *pasiv*, *refleksiv*, *reciprocitativ* i *faktiv-kauzativ*)¹⁹. O *glagolskomu stanju* kao kategoriji kaže sljedeće: „Glagolski lik (stanje, dijateza) gramatička je kategorija glagola pomoću koje se preciziraju subjektno-odnosne relacije [...] i to, kad je riječ o turskom jeziku, pomoću gramatičkih morfema (sufikasa) kojima se proširuje gl. osnova [...]. Priroda odnosâ na relaciji subjekt-objekt zavisi od gl. lika i manifestira se kako na semantičkoj, tako i na sintaktičkoj razini“. Za turski je *aktiv* važno napomenuti da „izvjestan broj turskih glagola u aktivu (s nultim morfemom kao pokazateljem aktivnog lika) ima značenje h. pasivnog, refleksivnog ili medijalnog lika“ npr. *doğmak* 'rodit se', *oynamak*

¹⁷ V. o tomu vidi u Polančec 2015: 121.

¹⁸ V. bilješku 14.

¹⁹ Vidjet ćemo kasnije da se to ponešto razlikuje od turskih gramatika turskoga jezika.

'igrati se', *kımldamak* 'micati se', *kızmak* '(na)ljutiti se'. Što se *refleksiva*, koji ponekad nosi i medijalno značenje²⁰, tiče, valja napomenuti da „glagoli uzajamno-refleksivnog značenja u turskom se jeziku ne izražavaju refleksivom, nego reciprocitivom“ (*ibid*: 217). Također, kao što smo se u dijelu o gramatikama hrvatskoga uvjerali da je tomu tako u hrvatskome, i u turskome se često teško razlikuju *refleksiv* i *pasiv* (dolazi i do *morfološke kontaminacije*). Ipak, „se pravi pasiv²¹ tvori od direktno prijelaznih glagola [...], npr. *döv+ün+mek* »tući se; kajati se«: *döv+ül+mek* »biti (is)tučen« (*döv+mek* »tući«)“ (*ibid*: 220). „Reciprocitiv je glagolski lik kojim se označava da *dva ili više subjekata zajedno i uzajamno, a često i istodobno, vrše jednu te istu radnju*. U h. se jeziku izražava refleksivno-recipročnim glagolima, npr. *dopisivati se*.“ (*ibid*: 222). Neki glagoli u *reciprocitivu* potpuno promjene značenje, npr. *alışmak* (naviknuti se) od *almak* 'uzeti' (usp. *ibid*: 224). Zanimljivo je da glagoli derivirani iz pridjeva najčešće postoje samo u *reciprocitivu* i *refleksivu* (usp. *ibid*: 223). O *faktivu-kauzativu* više u sljedećem poglavlju, zasada napomenimo samo da Čaušević luči *faktiv* od *kauzativa*.

Hengirmen (u dijelu o morfologiji) *glagolsko stanje* (tur. *eylemde çatı* – *eylem* tur. glagol, *çatı* odgovara engl. *voice*) dijeli na *stanje* s obzirom na objekt i tu ubraja *prijelaznost* (tur. *geçişli eylemler*) i *neprijelaznost* (tur. *geçişsiz eylemler*) te na *stanje* s obzirom na subjekt te tu ubraja ono što tradicionalno smatramo *glagolskim stanjem*: *aktiv* (tur. *etken eylem*), *pasiv* (tur. *edilgen eylem*), *refleksiv* (tur. *dönüşlü eylem*), *reciprocitiv* (tur. *işteş eylem*) i *faktiv-kauzativ* (tur. *ettirgen eylem*) (usp. Hengirmen 1998: 203).²² Prijelaznost i neprijelaznost objašnjava „standardno“ te tome ovdje nećemo posvetiti pažnju, napomenut ćemo samo da u dijelu u kojemu objašnjava kako neprijelazni glagoli postaju prijelazni daje primjere *faktiv-kauzativa*. *Pasiv*, za razliku od hrvatskoga, u turskome se sasvim normalno tvori konstrukcijom *od strane (tarafından)*. I Hengirmen napominje da je često teško razlikovati *refleksiv* i *pasiv*. U turskome glagolska osnova može istovremeno primiti nekoliko afikasa koji označavaju *glagolsko stanje*, npr. *tanı-ş-tır-mak* ('upoznati koga s kime'; *reciprocitiv* i *faktiv-kauzativ*) (usp. *ibid*: 215).

²⁰ V. o tomu vidi u Čaušević (1996: 218).

²¹ „Pasivni lik u principu mogu imati samo oni glagoli koji ne označavaju pravi reciprocitiv“ (Čaušević 1996: 224).

²² Terminologija je problematična: Hengirmen prema svojoj terminologiji koju donosi na kraju gramatike luči *kauzativ* koji zove *ettirgen çatı* i *faktiv* koji zove *ettirgen eylem*. U gramatici govori o *faktivu* te u sklopu toga uvodi dva nova termina kojima u terminologiji ne nudi prijevode na engleski, *katmerli ettirgen eylem* (što bismo preveli kao *složeni faktiv*) i *oldurgan* (što bismo preveli kao *kauzativ*).

Banguoğlu za *glagolsko stanje* (u dijelu o morfologiji) koristi termin *fiilin çatısı* (fiil tur. glagol). Luči šest *glagolskih stanja* u turskome: *yalın görünüş* (dosl. jednostavni vid, zapravo *aktiv*), *olumsuz görünüş* (negativno *stanje*), *edilen görünüş* (*pasiv*), *dönüşlü görünüş* (*refleksiv*), *karşılıklı görünüş* (*reciprocitativ*) i *ettiren görünüş* (*faktiv-kauzativ*) (2004: 411). *Yalın görünüş* definira kao oblik koji je jednostavan u odnosu na ostale, primjerice *pasiv*, zapravo je to *aktiv*, a *olumsuz görünüş* je njegova negacija. Govoreći o *refleksivu* napominje da su neki glagoli u tome *stanju* postali novim rječničkim natuknicama, npr. *edinmek* 'usvojiti (dijete, iskustvo', 'steći (prijatelja)' < etmek 'učiniti')' (usp. *ibid*: 415, 416). *Reciprocitativ* se, kaže, u nekim značenjima može nazvati i „kolaboracijskim stanjem“ (aspect collaboratif) (usp. *ibid*: 417). I on luči *faktiv* i *kauzativ* kao dva stanja, no o tomu više kasnije.

Eker (u dijelu o morfologiji) o *glagolskomu stanju* pod terminom *eylem çatısı* govori u okviru derivacije glagola (2010: 330). U tu kategoriju ubraja: *olumsuzluk çatısı* (negativno *stanje*), *ettirgenlik çatısı* (*faktiv-kauzativ*), *edilgenlik çatısı* (*pasiv*), *dönüşlülük çatısı* (*refleksiv*), *işteşlik çatısı* (*reciprocitativ*), *sıklık çatısı* (odgovara engl. *frequency voice*) i *kuvvetlendirme çatısı* (ne daje prijevod, preveli bismo kao *stanje* koje označava ojačavanje, umnožavanje predikacije – *kuvvetlendirmek* 'osnažiti, ojačati'). Za *olumsuzluk çatısı* napominje da, ako osnova dobiva još koji afiks koji označava *glagolsko stanje*, on dolazi na kraju (usp. *ibid*: 331). I on, kao i Hengirmen, uz *ettirgen* (*faktiv*), spominje *katmerli ettirgen* (složeni *faktiv*), ali ne luči *faktiv* i *kauzativ* kao dva stanja. Uz *pasiv* napominje da ponekad, iako je glagol morfološki u *pasivu*, ima aktivno značenje, npr. *Yarışmalara katıldı* 'Sudjelovala je u natjecanjima' – (*kat-ıl-mak* 'sudjelovati' < *katmak* 'dodati što') (usp. *ibid*: 333). Već očekivano, napominje da se ponekad teško razlučuju *refleksiv* i *pasiv*. *Sıklık çatısı stanje* je koje prethodni autori ne spominju, a Eker kaže da „iskazuje da se predikacija odvija lančano ili često“ (*ibid*: 334). *Kuvvetlendirme çatısı* također je stanje koje prethodni autori ne spominju, što i sam Eker napominje u svojoj gramatici. Prema njemu, ovo stanje „izražava da se predikacija odvija snažno“ (*ibid*).

3. Pregled obavijesti o *faktivu-kauzativu*

Nakon što smo dali uvod u pojam *glagolskoga stanja*, isto ćemo učiniti s *faktivom-kauzativom*. Rekli smo da filologije jezika u kojima je on plodna kategorija počesto luče dva *stanja* s minimalnim nijansama u značenju. Tako čine i Trask (1992) i Simeon (1969). Trask tako kaže da je *faktiv* glagol koji izražava uzrok koji polučuje neki rezultat (usp. Trask 1992: s. v. *factive*), a *kauzativ* shvaća dvojako: kao prijelaznu glagolsku konstrukciju povezanu s nekom drugom, jednostavnijom prijelaznom ili neprijelaznom konstrukcijom i kao glagolski

oblik (koji pripada kategoriji *glagolskoga stanja*) kojim se izražava uzročnost (usp. *ibid*: s. v. *causative*). Simeon *faktiv* poistovjećuje s *iterativom* te navodi da se često termin *kauzativ* koristi kao krovni za *faktiv-kauzativ* (usp. Simeon 1969: s. v. *faktiv*), a *kauzativ* definira kao kauzativan glagol te napominje da je ranije u latinskome bio naziv za *akuzativ* (padež uzroka) (usp. *ibid*: s. v. *kauzativ*). Marković luči *faktiv* i *kauzativ* uz napomenu da se termin *faktiv* koristi rjeđe i najčešće kao sinonim za *kauzativ*. Pri lučenju dvaju stanja, razlika je sljedeća: „*faktiv* možemo smatrati učinskim ili uzročnim stanjem u kojemu vršilac *sam čini* da što bude kakvo, a *kauzativ* uzročnim ili poticajnim stanjem u kojemu vršilac *potiče drugoga* vršioca na radnju“²³ (2013: 121). Zanimljivo je i poimanje *faktiv* kao padeža u Filmoreovoj teoriji: „Faktiv je ukratko rezultat radnje ili stanja označenog glagolom: Sagrađio je kuću“ (Filmore 1968: 24–25, prema Batistić 1978: 70, primjer dala Batistić). *Faktiv-kauzativ* je prisutan u brojnim jezicima svijeta, a istraživali su ga iz različitih perspektiva. U nastavku ćemo dati pregled samo najbitnijih.

Comrie *faktiv-kauzativ* promatra iz perspektive *jezičnih univerzalija* i *lingvističke tipologije*. Navodi da to *glagolsko stanje* nije predmet proučavanja samo lingvistike²⁴ već i filozofije i kognitivne antropologije (1989: 165). *Kauzativna situacija* (eng. *causative situation*) temelji se na dvama događajima: *uzroku* (engl. *cause*) i *efektu*, tj. *rezultatu* (engl. *result*) (usp. *ibid*: 166).²⁵ U analizi *kauzativnih konstrukcija* Comrie luči dva glavna kriterija (parametra): formalni i semantički. Prema formalnomu kriteriju razlikuje tri vrste *kauzativa*: *analitički*, *morfološki* i *leksički*.²⁶ Pri tome *analitički kauzativ* podrazumijeva dva predikata koji označuju uzrok i rezultat (npr. engl. *I caused John to go* 'Učinila sam da John ode'), prototipni *morfološki kauzativ* odlikuje morfološka povezanost nekauzativnog i kauzativnog oblika glagola te produktivnost te morfološke povezanosti (afikasa, npr. tur. *öl-dür* 'ubiti'),²⁷ *leksički* je *kauzativ* određen značenjem (ideal su supletivni oblici, npr. engl. *die* i *kill*) (usp. *ibid*: 167–

²³ O tomu drugom vršiocu Kulikov kaže: „jedan od glavnih problema pri uspostavljanju tipologije kauzativa je odrediti karakteristike drugoga vršioca (engl. *causee*)“ (Kulikov 1998: 258). O načinima na koji se radnja može uzrokovati v. Talmy (2007: 109). U radu ćemo prema Sinčić za *causer* koristiti termin *uzročnik*, a za *causee* *uzročenik*. (2018: 9–10).

²⁴ Lingvistička analiza podrazumijeva spoj sintakse i semantike (usp. Comrie 1989: 166).

²⁵ Bilandžija kaže da „Termin kauzativni glagol [...] zauzima centralnu poziciju u razmatranju kauzativnih situacija jer se njime iskazuje komponenta kauzacije, koja spaja dve semantičke sfere, aktivnost i stanje“ (Bilandžija 2014: 22).

²⁶ Slične podjele nalazimo i u ostalih autora (npr. Dixon, Shibatani).

²⁷ Kao jezik koji je prilično blizak idealu *morfološkoga kauzativa* navodi turski, no uz ogradu da niti jedna pojava u jezicima nije idealna (usp. Comrie 1989: 167). Više o slučaju turskoga u sljedećem potpoglavlju.

168). Iako je logično zaključiti, napomenimo ipak da je ta podjela, kao i sve, načelna te da pojave u jezicima često ne odgovaraju idealnim tipovima već su prijelazni oblici. Govoreći o semantičkim parametrima ponajviše govori o razlici između *direktnog* i *indirektnog kauzativa* (engl. *direct and indirect causation*) i kriteriju kontrole (usp. *ibid*: 171).²⁸ Razlika između *direktnog* i *indirektnog kauzativa* temelji se na postojanju ili ne postojanju posrednika između onoga koji uzrokuje radnju i rezultata. Brojni jezici posjeduju formalne elemente kojima se razlikuju ove dvije vrste *kauzativa* (usp. *ibid*: 172), no mi u to ovdje nećemo ulaziti.²⁹

Dixon *faktiv-kauzativ* promatra u kontekstu mijenjanja *valencije*, a oslanja se i na *jezične univerzalije*. Rekli smo već, *kauzativ* povećava *valenciju*. Dixon uspostavlja četiri karakteristike prototipnoga *kauzativa*: neprijelazni glagol pretvara u prijelazni, subjekt ishodišne rečenice (engl. *intransitive subject*) u *kauzativnoj konstrukciji* postaje objektom (engl. *transitive object*), vršilac koji potiče drugoga vršioca na radnju u *kauzativnoj konstrukciji* postaje subjektom (engl. *transitive subject*), a *kauzativnost* je eksplicitno formalno naznačena (usp. Dixon 2000: 13).³⁰ Nudi tipologiju *kauzativa* s obzirom na njihov oblik, sintaksu i značenje. Navodi da se često smatra da *kauzativ* sadrži dva događaja (takav pogled, vidjeli smo, nudi i Comrie), no on naglasak stavlja na uključivanje nove dopune – vršioca koji potiče drugoga vršioca na radnju (*uzročnik*) – u ishodišnu rečenicu i na *semantičku ulogu kauzativa* (usp. *ibid*: 30, 32). Taj vršilac može biti osoba, apstraktna pojava ili neki događaj. I Batistić kaže: [...] čovjeka razne sile – neodređene: *nešto jače od njega*, ili određene kao *trbuh*, tj. *glad*, *siromaštvo* primoravaju na akciju; porivi za vršenje nekog konkretnog djela mogu biti *obećanje*, *navika*, *milosrđe*, *važnost nečega*; tu su i prosto *razlozi*“ (1978: 86). Tipologija s obzirom na formu slična je Comrievoj, razlikuje *kauzative* nastale morfološkim procesima (engl. *morphological processes*) pod kojima podrazumijeva promjene vokala ili konsonanata, promjenu naglaska, *reduplikaciju* i općenito morfološke promjene (npr. zalj. ar. *harab* 'biti loš' > *harrab* 'učiniti lošim, uništiti');³¹ *kauzative* složene od dvaju glagola (engl. *two verbs in one predicate*) (npr. engl. *They killed the pig by hitting it* 'Ubili su svinju upucavši je'), perifrastične *kauzative* (engl. *periphrastic causatives*) koji uključuju dva

²⁸ Shibatani kaže da je opreka između direktnog i indirektnog kauzativa možda i najvažnija za semantičku analizu *kauzativa* (usp. Shibatani 2002: 11), a za razlikovanje tih dviju vrsta vrlo korisnim smatra detektiranje vremenskoga intervala između događaja koji uzrokuje i događaja koji je uzrokovan (usp. *ibid*: 14).

²⁹ V. o tome vidi u Comrie (1989: 172–173).

³⁰ Te karakteristike možemo lijepo uočiti u pr. (47).

³¹ *Zaljevski arapski* (engl. *gulf arabic*) dijalekt je arapskoga jezika koji se koristi u području uz Perzijski zaljev.

glagola u dvjema surečenicama (npr. por. *Eu fiz José comer os bolos* 'Natjerao sam Josea da pojede kolače'), leksičke *kauzative* (engl. *lexical causatives*) i to one koji se sastoje od jednog leksema (npr. engl. *march*) i one koji se sastoje od dvaju leksema (npr. engl. *be dead – kill*) te *kauzative* koji nužno uključuju pomoćne glagole (to vrijedi za jezike čiji predikati zahtijevaju pomoćne glagole, primjerice neki australski jezici) (usp. *ibid*: 33–41). Govoreći o sintaksi *kauzativa* zapravo govori o tome mogu li se oni tvoriti od prijelaznih ili neprijelaznih glagola. Naravno, situacija je različita od jezika do jezika, često i u pojedinome sustavu nalazimo brojne iznimke od pravila. Načelno, u svim jezicima od neprijelaznih se glagola može tvoriti *kauzativ*, a *kauzativna* je *konstrukcija* slična nekauzativnoj rečenici (usp. *ibid*: 45–46). Kod prijelaznih glagola razlikuje pet tipova *kauzativnih konstrukcija* ovisno o tome na koji način mijenjaju uloge rečeničnih dijelova.³² U kontekstu sintakse govori i o pojavi dvostrukih *kauzativa* (engl. *double causatives*) koje najčešće čine perifrastični *kauzativi* (npr. engl. *The king made the general make the captain make the soldiers clean out his goldfish bowl* 'Kralj je natjerao generala da natjera kapetana da natjera vojnike da očiste njegov akvarij za zlatnu ribicu') (usp. *ibid*: 59). Naravno, kao i u svakoj podjeli, i u ovoj postoje ograničenja koja se razlikuju od jezika do jezika. „Ako jezik posjeduje samo jedan mehanizam tvorbe *kauzativa*, tada on često ima širok spektar značenja [...]“ (*ibid*: 61). Semantika je Dixonu jako bitna, smatra da se u gramatikama kojega jezika nužno mora govoriti i o značenju pojedinih kategorija, pa tako i *faktivna-kauzativa* (usp. *ibid*). Navodi devet semantičkih kriterija *kauzativa* od kojih se prva dva odnose na glagol, naredna tri na *uzročnika*, a posljednja četiri na *uzročnika*: stanje/akcija (engl. *state/action*), prijelaznost/neprijelaznost (engl. *transitivity*), kontrola (engl. *control*), voljnost (engl. *volition*), pogođenost radnjom (engl. *affectedness*), direktnost (engl. *directness*), namjera (engl. *intention*), prirodnost (engl. *naturalness*) i uključenost u radnju (engl. *involvement*) (usp. *ibid*: 62). Napominje da su ovi kriteriji međusobno povezani, a najslabije ovjereni uključenost i pogođenost radnjom (usp. *ibid*: 63). „[...] nijedan gramatički opis ne može biti potpun bez rasprave o kauzativnim konstrukcijama [...]“ (Shibatani 2002: 1). Shibatani *faktivna-kauzativ* promatra u kontekstu međuosobne manipulacije (engl. *interpersonal manipulation*) oslanjajući se, kao i Comrie i Dixon, na jezične univerzalije. Osvrćući se na samo značenje *faktivna-kauzativa*, razlikuje značenje

³² V. o tome vidi u Dixon (2000: 48–55).

kauzativnosti i značenje dopuštanja (usp. *ibid*: 3).³³ Slično Dixonu govori o morfološkim i leksičkim *kauzativima* uz napomenu da leksički označuju jednostavne i uobičajene kauzativne radnje, a morfološki i perifrastični složenije, neuobičajenije (usp. *ibid*: 4, 8). Uspostavlja i kontinuum od visoko produktivnih formi do nepravilnih, ali morfološki gledano kauzativnih oblika (usp. *ibid*: 4). Ovim se vraćamo pitanju *produktivnosti* koje se pokazuje bitnim i na razini *glagolskoga stanja* i na razini *faktivita-kauzativa*. U kontekstu kontinuuma problematizira nekoliko pitanja: opreku direktnog i indirektnog kauzativa,³⁴ semantiku glagola u kauzativnim oblicima, pronalaženje dokaza kontinuuma na ravni forme i semantike, *produktivnosti* i važnost posredničke kategorije socijativnoga *kauzativa* (engl. *sociative causation*).³⁵ O samomu pojmu kontinuuma kaže: „U tipološkim studijama uobičajeno je kauzative podijeliti na sljedeće tipove: leksički (sintetički), morfološki i sintaktički. [...] ta tri tipa čine kontinuum, a svaki tip, štoviše, sastoji se od vlastitoga kontinuuma“ (*ibid*: 85). Navedenu tripartitnu podjelu smatra pojednostavljivanjem (usp. *ibid*: 103), što utječe na formalnu dimenziju kontinuuma jer granice između tipova postaju stupnjevite.

Kratko ćemo se još osvrnuti na *stanje* suprotno *kauzativu*, *antikauzativ*. Kroz vrijeme su se za njega koristili termini engl. *inchoative*, *middle*, *pseudopassive*, *derived intransitive* i *spontaneous* (usp. Haspelmath 1987: 9–10). Haspelmath kaže: „[...] veza između prijelaznosti i antikauzativa ista je kao veza između kauzativa i neprijelaznosti“ (*ibid*: 5). Iako se često ovo *glagolsko stanje* brka s *pasivom*, bitna je razlika u tome što kod *pasiva* vršilac nije u ulozi subjekta, ali on može biti izražen kao sudionik radnje, a kod *antikauzativa* vršilac ne može biti izražen jer ga ni semantički nema, a radnja se čini spontanom (npr. *The door is opening* 'Vrata se otvaraju' (usp. *ibid*: 2, 7). U prilog tomu brkanju ide činjenica da morfemi koji nose antikauzativno značenje počesto nose i neka druga značenja, primjerice *refleksiva*, *pasiva* i sl. (usp. *ibid*: 11). Može se tvoriti samo od prijelaznih glagola (usp. *ibid*: 14). Uz ranije spomenutu spontanost radnje *antikauzativa* valja spomenuti da ga Haspelmath promatra, u kontrastu prema *kauzativu*, u kontekstu ljestvice spontanosti (engl. *scale of spontaneity*) (2018: 34).

³³ O toj razlici govori i Comrie problematizirajući semantičke kriterije *kauzativa*, kao primjer pravoga *kauzativa* navodi rečenicu *I made the vase fall* 'Srušio sam vaz'u, a dopuštanja *I let the vase fall* 'Pustio sam da vaza padne' (usp. Comrie 1989: 171).

³⁴ V. bilješku 28.

³⁵ On pokazuje da direktni i indirektni *kauzativ* predstavljaju granice semantičkoga prostora *kauzativa*, a najčešće se izražava perifrastičnim *kauzativima* (usp. Shibatani 2002: 96, 99). Razlikuje tri vrste socijativnoga *kauzativa*: zajedničke akcije (engl. *joint action*), pomoćni (engl. *assistive*) i nadgledački (engl. *supervision*) (usp. *ibid*: 100).

3.1. Faktitiv-kauzativ u turskome

Nakon što smo dali pregled općih obavijesti o *faktitivu-kauzativu*, donijet ćemo pregled odabranih gramatičkih opisa toga *glagolskog stanja* u turskome.

Ranije smo spomenuli da Čaušević luči *faktitiv* od *kauzativa*. „*Faktitivni* (učinski, uzročni) glagoli jesu oni koji prouzrokuju neku radnju izraženu jednim srodnim glagolom i, samim time, otvaraju mjesto za uvođenje *direktnog objekta*“, a „*Kauzativni* (uzročni, poticajni) glagoli označavaju radnju koju ne[t]ko vrši na **poticaj** subjekta [...] odnosno radnju *ne vrši sâm subjekt nego netko drugi*, ali po njegovoj zapovijedi ili uz njegovu pomoć“ (1996: 224). U turskome se oba stanja izražavaju morfološki i to istim sufiksima, a koje će se stanje realizirati ovisi o *valenciji* glagola: neprijelazni i indirektno prijelazni glagoli postat će faktitivni te dobiti dopunu u akuzativu (npr. *yaşamak* 'živjeti' > *yaşatmak* 'oživjeti koga'³⁶, a direktno prijelazni postat će kauzativni te dobiti i dopunu u dativu (*logički subjekt*) (npr. *kesmek* 'odrezati' > *kestirmek* – dosl. 'dati komu da odreže što') (usp. *ibid.*: 224–225).³⁷ Moguće je i tvoriti *kauzativ* od *faktivitativa*³⁸ i gomilati kauzativne sufikse³⁹ kako bi se izrazilo da subjekt radnju vrši preko nekoliko posrednika, iako valja imati na umu da se u praksi najčešće sreću najviše tri sufiksa (npr. *öl-dür-t-tür-mek* 'unajmiti koga da nađe koga da ubije koga') (usp. *ibid.*: 225–226). Čaušević kaže da, semantički gledano, svaki *kauzativ* implicira i faktitivno značenje te da zbog toga u turskome dolazi do *morfološke kontaminacije*. Sufiksi kojima se ta *stanja* tvore su:

-*dir/tir*⁴⁰ (npr. *dolmak* 'napuniti se' > *doldurmak* 'napuniti što'),

-*ir*⁴¹ (npr. *doğmak* 'roditi se' > *doğurmak* 'roditi'),

-*er/-ar* (npr. *çıkmaq* 'izaći' > *çıkarmak* 'izvaditi što'),

³⁶ Trebalo bi biti *oživiti*: prijevoj *oživjeti* ~ *oživiti* (v. ovdje 3.2.).

³⁷ Logički subjekt ponekad ispada, primjerice ako se naglašava sama radnja ili njene posljedice, ili ako se gomilaju kauzativni sufiksi (tada je bitno samo naglasiti da postoji više posrednika). Ponekad kod navođenja logičkoga subjekta može doći do polisemije jer i dalji objekt može biti u dativu, to se onda rješava postpozicijama *için* – za koga/što (označava dalji objekt) ili *yardımyla* – uz čiju pomoć (označava logički subjekt) (usp. Čaušević 1996: 228).

³⁸ V. primjere (66), (67) i (70).

³⁹ V. primjer (59).

⁴⁰ Svaki dolazi u četirima varijantama ovisno o pravilu *vokalne harmonije*. O tome više vidi u Čaušević 1996: 32.

⁴¹ V. bilješku 40.

-it⁴² (npr. *akmak* 'teći' > *akıtmak* 'lijevati, pustiti da teče'),

-t (npr. *başlamak* 'početi' > *başlatmak* 'otpočeti, inicirati što').

Distribucija sufikasa ovisi o završetku osnove glagola pa tako *-dir* dolazi na osnove koje završavaju konsonantom (osim *ç, ğ, t, y, ş, k, p, z, l i r*), *-ir* na osnove koje završavaju na *ç, ğ, t, y* ili *ş* (uz uvjet da ti glagoli nisu reciprocitativni); *-er/-ar* na osnove koje završavaju na *k, t* ili *p*; *-it* na osnove koje završavaju na *k* ili *z*, a *-t* na osnove koje završavaju na *l, r* ili vokalom.

Glagol *olmak* 'biti' nema faktitivni oblik, već se u tom značenju koristi glagol *bulunmak* 'nalaziti se' koji u *faktivu* glasi *bulundurmak*. (usp. *ibid*: 226). „Neki se glagoli tretiraju kao osnovni iako u svom korijenu, gledajući iz perspektive povijesne gramatike, već imaju faktitivno-kauzativne nastavke, npr. *oturmak* »sjediti; stanovati« (*ol+tur+mak*), *getirmek* »donijeti, dovesti« (*gel+tir+mek*). Njihov faktitivni lik pravi se na uobičajeni način, dakle: *otur+t+mak, getir+t+mek*.“ (*ibid*). Iako je *morfološki kauzativ* u turskome dominantan, u manjem broju glagola izražava se leksički, supletivnim parovima glagola koji nemaju zajednički aktivni oblik, kao što su primjerice *öğrenmek* 'učiti, naučiti'; *öğretmek* 'učiti koga, poučiti' (usp. *ibid*). *Faktiv-kauzativ* u turskome, osim značenja uzročnosti i naredbe, nosi i značenje primoranosti na što, pojačanog intenziteta radnje, dopuštanja (usp. *ibid*: 229). Iako se *kauzativom* najčešće izražava svjesno uzrokovana radnja, *perifrastičnim se kauzativom* s glagolom *sebe olmak* 'biti uzrokom, razlogom; prouzrokovati' može izraziti nesvjesno, tj. neželjeno uzrokovana radnja (npr. *Bu adam eşinin ölümüne sebep oldu* 'Ovaj je čovjek prouzrokovao smrt svoje žene') (usp. *ibid*).⁴³ Njega, budući da se u analizi bavimo dominantnom vrstom *faktiv-kauzativa* u turskome, *morfološkim*, nećemo analizirati.

Hengirmen o *faktiv-kauzativu* govori na prilično zbunjujuć način (vidi bilješku 22). Za razliku od Čauševića, koji govori o pet morfema koja se *kauzativ* može tvoriti, Hengirmen navodi tri: *-dir* (v. bilješku 39), *-r* (pod koji ubraja i Čaušević *-er/-ar*) i *-t* (1998: 211). Napominje da je za *kauzativ* najvažnija činjenica da netko nekoga potiče ili tjera na radnju, a primjer kojim oslikava razliku između *aktiva* i *kauzativa* je sljedeći: *Öğrenci kitabı okudu* 'Učenik je pročitao knjigu' i *Öğretmen kitabı öğrenciye okuttu* 'Nastavnik je učenika natjerao da pročita knjigu' (usp. *ibid*). Kao što smo naveli govoreći o terminološkom problemu, Hengirmen govori i o nečemu što naziva *katmerli ettirgen eylem*, a što bismo preveli kao *složeni faktitiv*. To je zapravo *kauzativ* koji podrazumijeva da je netko preko posrednika

⁴² V. bilješku 40.

⁴³ O sličnoj konstrukciji s glagolom *neden olmak* (neden – tur. uzrok) v. u Dursun (2018:27).

učinio da se neka radnja dogodi (npr. *Adam öldü* 'Čovjek je umro' (*aktiv*), *Ali adamı öldürdü* 'Ali je ubio čovjeka' (*faktiv*), *Ali adamı kiralık katillere öldürttü* 'Ali je plaćenim ubojicama dao da ubiju čovjeka' (*složeni faktiv*) (usp. *ibid*: 212). Zatim pod terminom *oldurgan* govori i o *kauzativu*. Kaže da se on tvori tako da se neprijelaznim glagolima dodaju faktivni sufixi (npr. *Kemal masasını aşağı odaya indirdi* 'Kemal je stol spustio u sobu na donjem katu' (*faktiv*) naspram *Kemal masasını aşağı odaya indirttirdi* 'Kemal je dao da mu stol spuste u sobu na donjem katu' (*kauzativ*) (usp. *ibid*: 214).

Banguoğlu kaže, slično kao i Hengirmen, da je za *kauzativ* (koji on zove *ettiren*) najvažnija činjenica da netko nekoga potiče na radnju (2004: 417). Govori o trima sufixima kojima se može tvoriti: *-tir*, *-it* i *-ir* (sva tri u skladu s *vokalnom harmonijom*, vidi bilješku 39), ali napominje da je daleko najproduktivniji *-tir*. Razlikuje *faktiv* od *kauzativa* i njega naziva *olduran*. Ranije smo rekli da je u turskome najveći broj kauzativnih sufixa koji se mogu dodati na istu glagolsku osnovu tri, a Banguoğlu kaže da je to gomilanje jako česta pojava (usp. *ibid*: 419). Napominje i da neki glagoli u kauzativnom obliku mijenjaju značenje, tj. postaju rječničkom natuknicom, primjerice *aldırmak* 'uzimati srcu, obazirati se na što' < *almak* 'uzeti' (usp. *ibid*).

Eker *faktiv-kauzativ* promatra i iz perspektive dijalekata, stoga se neke njegove tvrdnje ne pojavljuju kod drugih autora. *Faktiv* naziva *ettirgenlik çatısı/ettirgen çatı*, kaže da označuje da netko potiče nekoga na radnju te da se tvori i od prijelaznih i od neprijelaznih glagola (2010: 331–332). Navodi nekoliko sufixa kojima se tvori (od kojih su neki dijalekatska pojava, pa ih nećemo ovdje navoditi), a najproduktivnijima smatra *-dir*, *-ar* (oba u skladu s *vokalnom harmonijom*, vidi bilješku 39) i *-t*. Za razliku od Čauševića, kaže da je u turskome najveći broj kauzativnih sufixa koji se na istu glagolsku osnovu mogu dodati četiri, a takvo gomilanje naziva već spomenutim složenim *faktivom* (*katmerli ettirgenlik*) (usp. *ibid*). Ne razlikuje *faktiv* i *kauzativ* (*oldurgan çatısı*) kao dva *glagolska stanja*.

Dursun se u svojoj monografiji posvećenoj *kauzativu* njime bavi iz perspektive govornoga čina, tipologije i *jezičnih univerzalija*. Promatra ga i sinkronijski i dijakronijski. Govori da joj je temelj na kojemu radi standardni turski jezik, no korpus joj većim dijelom čine internetski forumi. Nekoliko puta napominje da se ne bavi *kauzativom* (koji prema vlastitoj terminologiji koju na kraju rada nudi naziva *ettirgen*) već *kauzativnošću* (tur. *ettirgenlik*). Govori da u turskome postoji, osim *morfološkoga*, i *sintaktički* i *leksički kauzativ*. Govoreći o *produktivnosti*, razlučuje *produktivnost* (tur. *üretkenlik*) kao mogućnost pojedinog načina tvorbe da bude djelatna i *čestotnost* (tur. *sıklık*) te kaže da je najproduktivnija vrsta *kauzativa* u turskome *sintaktički*, a najčešća *morfološki* (2018: 81). Što se *morfološkoga* tiče, navodi

sufikse koje smo susretali kod prethodnih autora. *Faktiv* u terminologiji naziva *faktiv*, a u radu *oldurgan*: „Možda bi termin faktitiv (*oldurgan*) bio jasniji ako bi se promatrao u kontekstu koji ne bi bio vezan isključivo uz prijelaznost. Budući da takvo razlučivanje još ne postoji, njemu u ovome radu nije pridana pažnja“ (*ibid*: 123).

Kako bismo bolje razumijeli *faktiv-kauzativ*, donosimo još neke zaključke odabranih autora o njemu u turskome. Sultanov kaže da se on u turskome može tvoriti sufiksima *-dir*, *-t*, *-r*, *-zir* i *-gur* (1998: 265). Zanimljiv nam je sufiks *-zir*. Pojavljuje se, koliko nam je poznato, samo u glagolu *emzirmek* 'dojiti'. On kaže da je taj sufiks neproduktivan te da u kombinaciji s prijelaznim glagolom *emmek* 'sisati' izražava *kontaktnu kauzativnost* (engl. *contact causation*) (usp. *ibid*: 266). Čaušević taj sufiks smatra iznimkom (usp. Čaušević 1996: 226), a Eker realnim faktitivno-kauzativnim sufiksom (*-z-* (+ *-ir-*)), no primjere, osim već spomenutoga *emzirmek*, nalazi u dijalektima (usp. Eker 2010: 332). Kaže da u turskome postoji i *dekauzativ*. Kauzativni glagoli u turskome mogu nositi tri značenja: faktitivnosti (npr. *astırmak* 'dati kome da objesi što'), dopuštanja (npr. *çaldırmak* 'dopustiti komu da koga okrade') i pomaganja (npr. *büyütmek* 'odgojiti koga') (usp. *ibid*: 266). Prema njemu u turskome, osim *morfološkog*, postoji i *leksički* (npr. *kalmak* 'ostati' i *bırakmak* 'ostaviti koga ili što') i *semantičko-sintaktički* (nemoguć je *faktiv* prijelaznih glagola čiji su subjekti neživi) *faktiv-kauzativ* (usp. *ibid*: 267). Shibatani kaže da je turski dobar primjer problematičnoga razlikovanja *leksičkih* i *morfoloških kauzativa* (usp. Shibatani 2002: 108). Govoreći o sintaksi *kauzativnih konstrukcija*, Comrie kaže da su u turskome, iz perspektive *uzročnika*, semantički čimbenici naizgled nebitni: kod neprijelaznih glagola bit će u akuzativu, kod jednoprijelaznih (engl. *monotransitive*) u dativu, a kod dvoprijelaznih (engl. *ditransitive*) ili u dativu ili će se izreći konstrukcijom s *tarafından* (od strane) (usp. Comrie 1989: 183).

3.2. *Faktiv-kauzativ u hrvatskome*

Kao što se iz poglavlja o *glagolskom stanju dade naslutiti*, ovo će potpoglavlje biti kraće od prethodnoga. Hrvatske gramatike *faktiv-kauzativ* ne spominju. Kao što smo rekli u Uvodu, u hrvatskome se on morfološki ne iskazuje. Kako se iskazuje vidjet ćemo u katalogu koji ćemo načiniti prema korpusu. Zasad ćemo iznijeti malobrojne informacije o njemu u hrvatskoj filologiji prema Ivšiću (1970), Žagar-Szentesi (2011), Polančecu (2015) i Sinčić (2018) te se osvrnuti na situaciju u srpskome jeziku prema Bilandžiji (2014).

Ivšić kaže: „U četvrtoj vrsti glagola s infinitivom na *-iti* imamo glagola dvojakoga postanja. U jednu grupu idu tzv. iterativi i kauzativi s korjenitim vokalom *-o-*; npr. *nositi* : *nesti*, *moriti* :

mBrēti, buditi : bEdēti [...], neki glagoli imaju korjeniti vokal -a- < -ō-, npr. *saditi : sēdēti, plaviti : ploviti*.“ (1970: 256). U drugu grupu spadaju denominativi, a za one iz prve grupe smatra da nastaju od imenskih osnova.

Žagar-Szentesi (2011) o *faktitivu-kauzativu* u hrvatskome govori u kontekstu konstrukcije *dati (se) + infinitiv*. Navodi četiri značenjske funkcije te konstrukcije: objektivnu mogućnost, dopuštanje/omogućavanje drugoj osobi da nešto radi; volja, spremnost na neko djelovanje i posredno obavljanje glagolske radnje – subjekt svjesno navodi drugog aktanta da nešto napravi (kauzativno-faktitivna dijateza). Što se kauzativne funkcije tiče, „[...] glagol *dati* očigledno ovdje prolazi kroz najveći stupanj desemantizacije, rezultirajući gotovo gramatičkim značenjem posrednog obavljanja radnje izražene infinitivom (faktitivna ili kauzativna dijateza). Iza toga značenjskog pomaka stoji koncept DAVANJE = NALAGANJE, NAVOĐENJE, pa čak i ZAPOVIJED [...]“ (2011: 305). Izriče radnju izvršenu preko posrednika (npr. *Gdje mogu dati očistiti vuneni tepih?*). Ona je ipak ograničene produktivnosti, vrlo se često umjesto nje koristi *aktiv* (npr. *Bojim kosu kod frizera.*) ili šira glagolska parafraza, drugačije konfigurirani sintaktički spojevi ili čak složena rečenica (npr. *Po ravnateljevom nalogu honorari su isplaćeni.*). Dakle, semantički pretpostavlja dvoagentnu strukturu, a obavijesni je naglasak na izvršavanju radnje i njezinoj indirektnoj naravi (usp. *ibid*). Važno je, kaže Žagar-Szentesi, konceptualno razlikovati faktitivnu konstrukciju *dati + infinitiv* od *kauzativnih konstrukcija* jer se kod faktitivne situacije ne eksplicira djelovanje subjekta glavnoga glagola (usp. *ibid*: 314).

Polančec, oslanjajući se na Žagar-Szentesi, *kauzativ* u hrvatskome (tako i *antikauzativ*) smatra uvjetno rečeno *glagolskim stanjem* te zbog toga predlaže uvođenje termina *promjena u dijatezi* (2015: 125).

Sinčić *faktitiv-kauzativ* shvaća kao djelovanje na objekt. Na temelju svoga korpusa zaključuje da se faktitivno-kauzativno značenje u hrvatskome izražava ponajprije leksički, zatim perifrastičnim konstrukcijama, a morfološki gotovo nikada (2018: 53). Kao primjere leksičkog *kauzativa* daje parove *baciti (srušiti, oboriti) ~ pasti, spaliti ~ izgorjeti, izvući ~ izići, dovesti ~ doći, unijeti ~ ući; pomaknuti ~ pomaknuti se, vrtjeti ~ vrtjeti se* itd. O morfološkom se *kauzativu* u hrvatskome ne bi moglo govoriti, ali bi zato tematski sufiks -i- u glagola koji označuju činjenje nečega kakvim mogao označavati *faktitiv*, primjerice u *crveniti* i *žutiti* naspram *crvenjeti, žutjeti* koji imaju tematski sufiks -je- i označuju bivanje nečega

kakvim.⁴⁴ Spominje i stare prijevoje poput *pojiti* ~ *piti*, *točiti* ~ *teći*, *vješati* ~ *visjeti*, *moriti* ~ *mrijeti* kao način izražavanja kauzativnosti u hrvatskome, a koji su vrlo često vezani uz glagole IV. vrste. Od perifrastičnog *kauzativa* spominje konstrukciju *glagol* + infinitiv pri čemu *glagol* podrazumijeva glagole sa značenjem naredbe, nalaganja, poticanja i sl. Što se konstrukcije *dati* + infinitiv tiče, autorica u svom korpusu bilježi puno manje korištenja ove konstrukcije nego što bi bilo očekivano. Također, ne bilježi ni mediteransku konstrukciju *činiti* + infinitiv koja je u hrvatskome regionalna pojava, a kojom bi se mogla iskazivati kauzativnost. Bilježi još i konstrukciju *učiniti* + instrumental.

Kratko ćemo se osvrnuti i na situaciju u srpskome jeziku. „[...] literatura ostaje nedorečena kada je u pitanju način tvorbe kauzativnih glagola u savremenim indoevropskim jezicima uopšte“ (Bilandžija 2014: 41–42). Ipak, na temelju istraživanja Bilandžija zaključuje da srpski nema *morfološki faktitiv-kauzativ* na sinkronijskoj ravni, a kada se i pojavi nešto nalik njemu, riječ je o tendencijama, tj. morfemi su višeznačni; leksičkih *kauzativa* ima i to ponajprije supletivnih parova (npr. *ubiti* – *umreti*), a sintaktičkih *kauzativa* ima u određenoj mjeri (s određenim glagolima, npr. *dovesti* (do čega)) (usp. *ibid*: 59–63).

4. Usporedba i analiza izricanja faktitiva-kauzativa u turskome i hrvatskome

U ovome, zapravo središnjem dijelu rada, testirat ćemo teorijski okvir koji smo dosada oblikovali informacijama iz literature. Princip je sljedeći: lučimo dva stanja – *faktitiv* i *kauzativ* – i grupiramo ih prema sufiksima u turskome donesenima u Čaušević (1996) (dakle, bavimo se dominantnim načinom tvorbe u turskome, afiksacijom). Za svaki ćemo sufiks donijeti nekoliko primjera te ponuditi analizu faktitivnih, tj. kauzativnih konstrukcija. U hrvatskome dijelu zbog lakše usporedbe s turskim dijelom uvjetno obilježavamo *faktitiv*, tj. *kauzativ*. Kratice koje koristimo u analizi donijeli smo u *Oznakama*, ovdje kratko pojašnjavamo pojmove koji se odnose na turski jezik: konverb na *-ArAk* je gerund načina, forma *-dIktan* sonra je kvazigerund kojim se izražava radnja koja se dogodila prije neke druge radnje, perfekt na *-dI* bi prema hrvatskim terminima bio perfekt svršenih glagola, glagolske imenice na *-dIk* i *-(y)AcAk* nose značenje sadašnje, prošle ili buduće radnje; particip na *-y(A)n* označava vršitelja radnje izražene glagolom od kojega se tvori, prezentom na *-(i)yor* izražava se radnja koja se odvija istovremeno s trenutkom pripovijedanja, glagolska imenica na *-mA* jedna je od triju vrsta glagolskih imenica u turskome jeziku, konverb na *-mAdAn* je gerund načina, perfektom na *-mIş* se izražava neosvjedočena radnja, prezent na *-r* nazvali

⁴⁴ Doduše, ta je postavka „na vrlo klimavim nogama“.

bismo trajnom sadašnjosti, imperfekt na *-rdI* obuhvaća nekoliko značenja od kojih ovdje navodimo radnju u prošlosti koja se ponavljala periodički, modalnost na *-dlr* izražava rezultativnost ili kategoričnu pretpostavku.⁴⁵ Sva isticanja u analizi su naša. Primjeri su dio već spomenutoga korpusa koji se temelji na trima knjigama Orhana Pamuka, no budući da je on ograničen i zaključci koji iz njega proizlaze ograničenog su dosega. Korpus čini 75 rečenica i 80 oblika (jer u nekoliko rečenica nalazimo više od jednog oblika), od toga 45 rečenica i oblika *faktivna* te 35 rečenica i 40 oblika *kauzativa*. Pamukov turski najkraće bismo opisali kao „jezik Istanbula“. Ipak, o njemu još ne postoje lingvističke studije, većina osvrta na njega koje nalazimo su u obliku novinskih članaka koji su, valja napomenuti, više usmjereni na političku orijentiranost samog autora nego na njegov jezični izražaj sam za sebe. Upravo zbog toga većina tih članaka govori da je Pamukov jezik „nerazumljiv“ i „težak“. Ako bismo mu pristupili neutralno, mogli bismo zaključiti da ima elemente i biranog jezika (primjerice u *Zovem se Crvena*), ali i govornog jezika Istanbula (primjerice u *Tihoj kući*), tj. da ovisi i o temi o kojoj se piše.

4.1. Faktivnost

Sufiks *-dlr* (u varijantama prema *vokalnoj harmoniji*)

1) Çatalını aldı, söylenerek **patlıcanı karıştırdı**. (P¹: 5)

3.SG. SUBJ patlıcanı. OBJ.A karıştırdı. FAKT

Uzela **je** vilicu i gundajući **pročeprkala po hrani**. (A: 5)

3.SG.F. SUBJ je pročeprkala. FAKT po hrani. OBJ.A

U pr. (1) imamo glagol *karişmak* 'miješati se' u faktitivnome obliku *kariştirmek* 'miješati po čemu, (pro)čeprkati po čemu, prevrtati (po čemu)' i perfektu 3. 1. sg. (*kariş-tır-dı-ø/kariş-FAKT-diPF-3SG*). Hrvatski prijevod nam nudi glagol *pročeprkati* (*po čemu*).

2) Vedat'ın gövdesine değil, duvardaki çıplak kadına bakarak, «Git **uyandır** o zaman,» dedim. (P¹: 51)

2.SG. SUBJ [3.SG.]. OBJ. A uyandır. FAKT

„Onda idi i **probudi je**“, rekao sam ne gledajući njegovo tijelo, nego голу ženu na zidu. (A: 47)

2.SG. SUBJ 3.SG.F. OBJ.A probudi. FAKT

⁴⁵ Za detaljnije objašnjenje svakoga od pojmova upućujemo na relevantna poglavlja u Čaušević 1996.

U pr. (2) imamo glagol *uyanmak* 'probuditi se' u faktitivnome obliku *uyandırmak* '(pro)buditi koga' i imperativu 2. l. sg. (uyan-dır-ø/uyan-FAKT-IMP!2SG). Hrvatski prijevod nam nudi prijelazni glagol *probuditi*.

3) O hiç beklemediğim taş darbesiyle kafatasım kenarından kırıldığında, o **alçağın beni öldürmek** istediğini hemen anladım da, öldürebileceğine inanamazdım. (P²:11)

alçak. SUBJ 1.SG. OBJ.A öldürmek. FAKT

Onoga trena kad mi je taj posve neočekivani udarac kamena postrance razbio lubanju shvatio sam da **me** taj **zlikovac** želi **ubiti**, ali nisam mogao vjerovati da će uspjeti u tome. (Č: 5)

zlikovac. SUBJ ubiti. FAKT 1.SG. OBJ.A

U pr. (3) imamo glagol *ölmek* 'umrijeti' u faktitivnome obliku *öldürmek* 'ubiti koga' i infinitivu (öl-dür-mek/öl-FAKT-INF). U hrvatskome se radi o supletivnomu paru *umrijeti* – *ubiti*, dakle, ovdje je riječ o *leksičkomu kauzativu*.

4) **Elimi alıştırmak** için kaba Semerkandi kâğıda çizdiğim bir çizi atı çıkarıp gösterdim ona. (P²: 28)

1.SG. SUBJ elimi. OBJ.A alıştırmak. FAKT

Izvadio **sam** grubi samarkandski papir na kojemu sam, da bih **izvježbao ruku**, bio nacrtao niz konjâ i pokazao mu. (Č: 19)

1.SG. SUBJ izvježbao. FAKT ruku. OBJ.A

U pr. (4) imamo glagol *alışmak* 'naviknuti se' u faktitivnome obliku *alıştırmak* 'naviknuti/priviknuti koga (na što)' i infinitivu (alış-tır-mak/alış-FAKT-INF). Hrvatski prijevod nam nudi prijelazni glagol *izvježbati*, no prijevod ovisi o prevoditeljevu izboru, moglo se prevesti i kao *da bih priviknuo ruku*.

5) Sonra o güzel **Tatari kışkandırmak** için başka bir cariye ile sevişmiş. (P²: 77)

3.SG. SUBJ Tatari. OBJ.A kışkandırmak. FAKT

Zatim je, da **bi** lijepu **Tatarku učinio ljubomornom**, spavao s nekom drugom robinjom. (Č: 67)

3.SG.M. SUBJ Tatarku. OBJ.A učinio ljubomornom. FAKT

U pr. (5) imamo glagol *kıskanmak* 'biti ljubomoran' u faktitivnome obliku *kışkandırmak* 'učiniti koga ljubomornim' i infinitivu (kıskan-dır-mak/kıskan-FAKT-INF). Hrvatski prijevod nam ovdje nudi konstrukciju glagola *učiniti* + instrumental.

6) **Evlenmek**, çocuk sahibi **olmak seni** daha da **güzelleştirmiş**. (P²:170)

INF. SUBJ 2.SG. OBJ.A güzelleştirmiş. FAKT

Brak i majčinstvo učinili su te još ljepšom. (Č:154)

brak i majčinstvo. SUBJ 2.SG. OBJ.A učinili ljepšom. FAKT

U pr. (6) imamo glagol *güzelleşmek* 'proljepšati se' u faktitivnome obliku *güzelleştirmek* 'učiniti lijepim' i perfektu 3. l. sg. (*güzelleş-tir-miş-ø/güzelleş-FAKT-mişPF-3SG*). Hrvatski prijevod nam opet nudi konstrukciju glagola *učiniti* + instrumental.

7) Benim bu **durumumun** da **onları cesaretlendirdiğini**, yanlış anlamalara, temelsiz umutlanmalara yol açtığını biliyorum. (P²: 10)

durumumun. SUBJ 3.PL. OBJ.A cesaretlendirdiğini. FAKT

Znam da **ih** i ovo moje **stanje ohrabruje** i otvara put krivim tumačenjima i neutemeljenim očekivanjima. (Č: 93)

stanje. SUBJ 3.PL.M. OBJ.A ohrabruje. FAKT

U pr. (7) imamo glagol *cesaretlenmek* 'ohrabriti se' u faktitivnome obliku *cesaretlendirmek* 'ohrabriti' i obliku participia (*cesaretlen-dir-dik-i-i/cesaretlen-FAKT-dikGI-POSS3SG-AK*). Hrvatski prijevod nam nudi prijelazni glagol *ohrabriti*.

8) Dışarıda, soğuk havada ilk iş yirmi beş yıldır taşıdığı, meşe ağacından satıcı **sırığını** omuzlarına ve boynunun arkasına **yerleştirir** [di...] (P³: 29)

3.SG. SUBJ sırığını. OBJ.A yerleştirirdi. FAKT

Vani na hladnoći prvo **bi** na ramenima i pod šijom **namjestio** svoju hrastovu **motku** koju je nosio dvadeset pet godina [...] (I: 18)

3.SG.M. SUBJ bi namjestio. FAKT motku. OBJ.A

U pr. (8) imamo glagol *yerleşmek* 'smjestiti se' u faktitivnome obliku *yerleştirmek* 'smjestiti što, namjestiti što' i perfektu 3. l. sg. (*yerleş-tir-rdi-ø/yerleş-FAKT-rdiIMPF-3SG*). Hrvatski prijevod nam nudi prijelazni glagol *namjestiti*.

9) „Ama biraz **havalandırmak** lazım.“ (P³: 177)

[evi]. OBJ.A havalandırmak. FAKT

„Ali **treba** malo **provjetriti**.“ (I: 186)

provjetriti. FAKT [kuću]. OBJ.A

U pr. (9) imamo glagol *havalanmak* 'provjetriti se' u faktitivnome obliku *havalandırmak* 'provjetriti što' i infinitivu (*havalan-dır-mak/havalan-FAKT-INF*). Hrvatski prijevod nam nudi prijelazni glagol *provjetriti*.

10) „Niye **sobayı söndürüp** yatağına girip uyumuyorsun evladım?“ derdi babası gece yarısı yorgun ve sinirli eve döndüğünde. (P³: 54)

2.SG. SUBJ sobayı. OBJ.A söndürüp. FAKT

„Zašto ne **ugasiš peć** i odeš leći u krevet?“ pitao bi ga otac kad bi se umoran i živčan vraćao kući u gluho doba noći. (I: 43)

2.SG. SUBJ ugasiš. FAKT peć. OBJ.A

U pr. (10) imamo glagol *sönmek* 'iščeznuti, nestati, ugasiti se' u faktitivnome obliku *söndürmek* 'učiniti da što nestane, ugasiti' i prezentu 3. l. sg. (sufiks *-ip* označava koordinaciju sa sljedećim glagolskim oblikom, ovdje je to *uyumuyorsun*, dakle: *sön-dür-mü-yor-sun/sön-FAKT-NEG-iyorPZ-2SG*). Hrvatski prijevod nam nudi prijelazni glagol *ugasiti*.

11) Bütün **sınıfı öfkeliendiren** hassas **konu**, gecekondü mahallelerinden gelen öğrencilerin şivelerinin, tiplerinin, bilgisizlerinin ve yüzlerinde her gün ortanca çiçekleri gibi kıpkırmızı açan sivilcelerin öğretmenler tarafından alay konusu yapılmasıydı. (P³: 75–76)

sınıfı. OBJ.A öfkeliendiren. FAKT konu. SUBJ

Osjetljiva **tema** koja **bi razbjesnila** čitav **razred** bila je kad bi nastavnici radili sprdnju od naglasaka, tipova i neznanja učenika iz naselja potleušica ili od prištića što su im svaki dan jarkocrvenom bojom cvali na licima, poput hortenzija. (I: 69)

tema. SUBJ bi razbjesnila. FAKT razred. OBJ.A

U pr. (11) imamo glagol *öfkelenmek* 'razbjesnjeti se' u faktitivnome obliku *öfkeliendirmek* 'razbjesniti' i u obliku participa (*öfkelen-dir-en/öfkelen-FAKT-anPARTIC*). Hrvatski prijevod nudi nam glagol *razbjesniti*, uočavamo prijevoj: *razbjesnjeti ~ razbjesniti* i IV. vrstu kao kauzativnu (v. ovdje 3.2. i pr. (37)).

12) Birbirimizden habersiz **bıyık bırakmak güldürdü bizi**. (P³: 133)

bıyık bırakmak. SUBJ 1.PL. OBJ.A güldürdü. FAKT

Nasmijalo nas je što smo obojica pustili brkove a da nismo znali jedan za drugoga. (I: 134)

što smo obojica pustili brkove. SUBJ nasmijalo je. FAKT 1.PL. OBJ.A

U pr. (12) imamo glagol *gülmek* 'smijati se' u faktitivnome obliku *güldürmek* 'nasmijati' i perfektu 3. l. sg. (*gül-dür-dü-ø/gül-FAKT-diPF-3SG*). Hrvatski prijevod nam nudi prijelazni glagol *nasmijati*.

13) Mektupla birlikte bir an da tam bir göz şeklinde nazar boncuğu yollamalarının en manidar hediye olacağına karar verdikleri günlerde bir başka **mektup Mevlut'u telaşlandırdı**. (P³: 152)

mektup. SUBJ Mevlut'u. OBJ.A telaşlandırdı. FAKT

U vrijeme kad su se odlučili da bi najznakovitiji dar bio da s pismom također pošalju bondžuk baš u obliku oka, **Mevluta je uzrujalo** jedno drugo **pismo**. (I: 156)

pismo. SUBJ je uzrujalo. FAKT Mevluta. OBJ.A

U pr. (13) imamo glagol *telaşlanmak* 'uzrujati se' u faktitivnome obliku *telaşlandırmak* 'uzrujati' i perfektu 3. 1. sg. (telaşlan-dir-di-ø/telaşlan-FAKT-diPF-3SG). Hrvatski prijevod nam nudi prijelazni glagol *uzrujati*.

14) Ablam Rayiha'nın, kendisine âşık, çocuk gibi güzel, dürüst bir koca **bulması hepimizi sevindirdi**. (P³: 193)

bulması. SUBJ hepimizi. OBJ.A sevindirdi. FAKT

Sve **nas je razveselilo što je** moja starija sestra Rajiha **našla** iskrenog muža koji je zaljubljen u nju i lijep kao dijete. (I: 203)

razveselilo je. FAKT 1.PL. OBJ.A što je našla. SUBJ

U pr. (14) imamo glagol *sevinmek* 'veseliti se' u faktitivnome obliku *sevindirmek* 'razveseliti' i perfektu 3. 1. sg. (sevin-dir-di-ø/sevin-FAKT-diPF-3SG). Hrvatski prijevod nam nudi prijelazni glagol *razveseliti*.

15) [...] „Vah zavallı Rayiha, ana evinden yabancı yere gidiyorsun, çocukluktan çıkıp kocaman kadın oluyorsun, vah zavallı,“ diyerek **beni kederlendirmeye** çalıştırsa da hiç ağlayamadım. (P³: 193)

3.PL. SUBJ 1.SG. OBJ.A kederlendirmeye. FAKT

Iako **su me sve djevojke i žene pokušavale ražalostiti** govoreći: „Ajme, jadna Rajiho, ideš iz rodne kuće u tuđinu, izlaziš iz djetinjstva i postaješ odrasla žena, jao, nevoljnice“, [...] nisam uopće mogla plakati. (I: 204)

žene i djevojke. SUBJ su pokušale ražalostiti. FAKT 1.SG. OBJ.A

U pr. (15) imamo glagol *kederlenmek* 'ražalostiti se' u faktitivnome obliku *kederlendirmek* 'ražalostiti' i u obliku glagolske imenice (kederlen-dir-me-e/kederlen-FAKT-maGI-D). Hrvatski prijevod nam nudi prijelazni glagol *ražalostiti*.

16) Duttepe'nin başına gelince arkadaşlarını gördü ve **kamyoneti** zınk diye **durdurdu**. (P³: 203)

3.SG. SUBJ kamyoneti. OBJ.A durdurdu. FAKT

Kad smo došli do Dutepea, vidio **je** prijatelje i naglo **zaustavio kamionet**. (I: 215).

3.SG.M. SUBJ je zaustavio. FAKT kamionet. OBJ.A

U pr. (16) imamo glagol *durmak* 'stati' u faktitivnome obliku *durdurmak* 'zaustaviti' i perfektu 3. l. sg. (dur-dur-du-ø/dur-FAKT-diPF-3SG). Hrvatski prijevod nam nudi prijelazni glagol *zaustaviti*.

Sufiks **-ir** (u varijantama prema *vokalnoj harmoniji*)

17) »Sosyoloji okuyorum Babaanne, bu yıl **birinci sınıfı bitirdim**.« (P¹: 43)

1.SG. SUBJ birinci sınıfı. OBJ.A bitirdim. FAKT

„Studiram sociologiju, Bako, **završila sam prvu godinu**.“ (A: 39)

1.SG. SUBJ sam završila. FAKT prvu godinu. OBJ.A

U pr. (17) imamo glagol *bitmek* 'završiti' u faktitivnome obliku *bitirmek* 'završiti što, dovršiti što' i perfektu 1. l. sg. (bit-ir-di-m/bit-FAK-diPF-1SG). Hrvatski prijevod nudi nam prijelazni glagol *završiti*.

18) Hemen döndük, batmadan havluya yetiştik, ama kimse uzanıp denizden almadığı için **tekne** havlunun üzerinden bir ütü gibi ağır ağır geçip suyun içine **batırdı onu**. (P¹: 97)

tekne. SUBJ 3.SG. OBJ.A batırdı. FAKT

Odmah smo se vratili i stigli prije negoli je [ručnik] potonuo, ali kako ga nitko nije uzeo, **čamac je** preko njega prešao poput pegle i **gurnuo ga** duboko u vodu. (A: 90)

čamac. SUBJ 3.SG.M. OBJ.A je gurnuo. FAKT

U pr. (18) imamo glagol *batmak* '(po)tonuti' u faktitivnome obliku *batırmak* 'potopiti koga ili što, gurnuti u vodu koga ili što' i perfektu 3. l. sg. (bat-ır-dı-ø/bat-FAKT-diPF-3SG). Hrvatski prijevod nam nudi prijelazni glagol *gurnuti*, no prijevod ovisi o prevoditeljevu izboru. Smatramo da bi ovdje bolji prijevod bio *potopio ga je*. Takvim bismo prijevodom oprimjerili i tezu da su glagoli IV. vrste kauzativni (v. ovdje 3.2.).

19) Sonra, Aziz **Petro'nun hastaları** gölgesiyle **iyileştirdiğini** gösteren bir duvar resminde, kenarda, acılar içerisinde kıvranmakta olan bahtsız hastanın, nazik ev sahibinin domuzdan da sağlıklı kardeşi olduğunu farkedip sukutu hayale uğruyordun. (P²: 126)

Petro'nun. SUBJ hastaları. OBJ.A iyileştirdiğini. FAKT

Potom, kad pogledaš zidnu sliku koja prikazuje svetoga **Petra** kako **ozdravlja bolesnike** svojom sjenom, primijetiš, razočaran, da je nesretni bolesnik – koji se uz rub slike previja u bolovima – brat tvoga ljubaznoga domaćina, inače zdraviji i od svinje. (Č: 114)

Petar. SUBJ ozdravlja. FAKT bolesnike. OBJ.A

U pr. (19) imamo glagol *iyileşmek* 'ozdraviti' u faktitivnome obliku *iyileştirmek* 'učiniti koga zdravim, ozdraviti koga' i u obliku glagolske imenice na -dik (*iyileş-tir-dik-i-i/iyileş-FAKT-dikGI-POSS3SG-AK*). Hrvatski prijevod nam nudi glagol *ozdraviti*, možda bi uobičajenije bilo prevesti s *izliječiti*.

20) Ama **düşmanları** sonunda afyonlayıp zehirleyip ondan kurtuldular da tahta yarım akıllı ağabeyi **Muhammet Hüdabende'yi geçirdiler**. (P²: 68)

düşmanları. SUBJ Muhammet Hüdabende'yi. OBJ.A geçirdiler. FAKT

Na kraju su ga se njegovi **neprijatelj**i ipak uspjeli riješiti umorivši ga opijumom i otrovom, a zatim na prijestolje **dovedoše** njegova starijeg brata, umno zaostalog **Muhameda Hudabenija**. (Č: 54)

neprijatelj. SUBJ dovedoše. FAKT Muhameda Hudabendija. OBJ.A

U pr. (20) imamo glagol *geçmek* 'proći' u faktitivnome obliku *geçirmek* 'provesti koga ili što' i perfektu 3. 1. pl. (*geç-ir-di-ler/geç-FAKT-diPF-3PL*). Hrvatski prijevod nam, i zbog dopune *taht* 'prijestolje', nudi prijelazni glagol *dovesti* (*na prijestolje*).

21) Yatağına, koyun koyuna uyuyan çocuklarının yanına götürüp **yatırdım**. (P²: 134)

1. SG. SUBJ 3.SG. OBJ.A yatırdım. FAKT

Odveo **sam je i polegao** u krevet u kojemu su jedno uz drugo spavala njezina djeca. (Č: 112)

1.SG. SUBJ sam polegao. FAKT 3.SG.F. OBJ.A

U pr. (21) imamo glagol *yatmak* 'leći' u faktitivnome obliku *yatırmak* 'poleći koga' i perfektu 1. 1. sg. (*yat-ır-dı-m/yat-FAKT-diPF-1SG*). Hrvatski prijevod nam nudi prijelazni glagol *poleći*.

22) Bazan birisinin ona sataştığını, yankesicilerin laciver el çantasını kapmaya çalıştığını ya da elindeki **mendili düşürdüğünü** hayal ederdi [...] (P³: 98)

3.SG. SUBJ mendili. OBJ.A düşürdüğünü. FAKT

Ponekad je zamišljao da je netko uznemiruje, da joj džepari pokušavaju zgrabiti modru torbicu ili da **joj ispada rubac** iz ruke [...] (I: 95)

rubac. SUBJ 3.SG.F. OBJ.D ispada. FAKT

U pr. (22) imamo glagol *düşmek* 'pasti' u faktitivnome obliku *düşürmek* 'ispustiti što, ispasti kome što' i u obliku glagolske imenice na -dik sa značenjem sadašnjosti (*düş-ür-dük-ü-ü/düş-FAK-dikGI-PS3SG-AK*). Hrvatski prijevod nam nudi glagol *ispasti*. Turski objekt u akuzativu postaje hrvatski subjekt, a turski subjekt uvjetno rečeno postaje hrvatski indirektni objekt.

23) **Kız kaçırma** zor iş [.] (P³: 15)

kız. OBJ kaçırma. FAKT

Teško je **oteti djevojku** [.] (I: 3)

oteti. FAKT djevojku. OBJ.A

U pr. (23) imamo glagol *kaçmak* 'pobjeći' u faktitivnome obliku *kaçırma* 'oteti koga' i infinitivu (kaç-ır-mak/kaç-FAKT-INF). Objekt u našem primjeru nije u akuzativu (kao što bi trebao biti) jer označava kategoriju otmice (otmicu djevojke). Hrvatski prijevod nam nudi prijelazni glagol *oteti*.

Sufiks- *er/-ar*

Za ovaj sufiks ćemo navesti manje glagola jer njime *faktiv* tvori svega nekoliko glagola čije osnove završavaju na *-k*, *-t* ili *-p*.

Prvi glagol koji navodimo u pr. (24) jest glagol *kopmak* 'otpasti' koji u faktitivnome obliku glasi *koparma* 'otkinuti što, iščupati što':

24) Gazeteden **bir parça kopardı**, arıyı dikkatle tuttu, pencereden aşağıya bıraktı. (P¹: 24)

3.SG. SUBJ bir parça. OBJ kopardı. FAKT

Otkinuo je komad novina, pažljivo je [pčelu] podigao i izbacio kroz prozor. (A: 22)

3.SG.M. SUBJ otkinuo je. FAKT komad. OBJ.A

U primjeru (24) glagol je u perfektu 3. l. sg. (kop-ar-dı-ø/kop-FAKT-diPF-3SG). Hrvatski prijevod nam nudi prijelazni glagol *otkinuti*.

Drugi glagol koji navodimo u narednih deset primjera jest glagol *çıkma* 'izaći' koji u faktitivnome obliku glasi *çikarma*. On ovisno o dopunama može nositi vrlo raznolika značenja. Upravo zbog toga ovdje donosimo primjere onoga što bismo nazvali osnovnim značenjima glagola *çikarma*.

25) Böylece, bir sonuca varmak için değil de, sanki kelimeleri boş yere dövdürmek ve anlamların **çaresizliğini** birbirlerine vura vura iyice **ortaya çıkarma** için konuşmaya başladık. (P¹: 307)

1.PL. SUBJ çaresizliğini. OBJ.A ortaya çıkarma. FAKT

Tako smo počeli razgovarati ne zato da bismo došli do nekakva zaključka, nego, činilo se, zato da bismo riječi uprazno suprotstavljali jedne drugima, i da bismo tim sukobljavanjem **dokazali bezizlaznost** njihova značenja. (A: 270)

1.PL. SUBJ dokazali. FAKT bezizlaznost. OBJ.A

Ortaya çıkarmak 'dokazati, iznijeti što na vidjelo' faktitivni je oblik glagola *ortaya çıkmak* 'dokazati se, izaći na vidjelo'. I u hrvatskome uočavamo opreku po kriteriju prijelaznosti.

26) O sıcak ve aydınlık odanın **neşesini aklımdan** bir türlü **çıkaramazsam** [...] (P¹: 357)

1.SG. SUBJ neşesini. OBJ.A aklımdan çıkaramazsam. FAKT

Ako **iz glave** nikako ne uspijem **izbiti veselje** te tople i svijetle sobe [...] (A: 312)

1.SG. SUBJ izbiti iz glave. FAKT veselje. OBJ.A

U pr. (26) uočavamo da se ovo značenje u obama jezicima izražava frazemima, u turskome je to *akıldan çıkarmak* (u primjeru stoji *aklımdan*, -m- je posvojni sufiks 1. l. sg., doslovni prijevod bi bio 'iz moje glave'), a u hrvatskome *izbiti iz glave*.

27) Elimi alıştırmak için kaba Semerkandi kâğıda çizdiğim bir çizi atı **çıkarp** gösterdim ona. (P²: 28)

1.SG. SUBJ kâğıda [kâğıdı]. OBJ çıkarp [çıkardım]. FAKT

Izradio sam grubi samarkandski **papir** na kojemu sam, da bih izvježbao ruku, bio nacrtao niz konjâ i pokazao mu. (Č: 19)

1.SG. SUBJ. sam izradio. FAKT papir. OBJ.A

Značenje *izvaditi* možda je najosnovnije značenje glagola *çıkarmak*. U pr. (27) glagol je u perfektu 1. l. sg. (çık-ar-dı-m/çık-FAKT-diPF-1SG).

28) Resmedilenin hangi hikâyenin hangi meclisi olduğunu bilmeden, ama anlamaya ve **hikâyeyi çıkarmaya** çalışarak. (P²: 35)

1.SG.SUBJ hikâyeyi. OBJ. A çıkarmaya. FAKT

Nisam znao koji je prizor i iz koje je priče to što je naslikano, ali sam se trudio shvatiti sliku i **dokučiti** njezinu **priču**. (Č: 25)

1.SG. SUBJ dokučiti. FAKT priču. OBJ.A

U pr. (28) vidimo da glagol *çıkarmak* može, ovisno o kontekstu, nositi i značenje *shvatiti*, *dokučiti*, *razumjeti*. U primjeru je u obliku imenice na -mA (çık-ar-ma-a/çık-FAKT-maGI-D).

29) O adamı hiç görmemişsen ve kalabalık içinde o adamı bul deseler, binlerce adam içinden o resim sayesinde **onu** bulup **çıkabilirdin**. (P²: 36)

2.SG. SUBJ 3.SG. OBJ.A çıkabilirdin. FAKT

Da toga čovjeka nisi nikada vidio i da ti kažu da ga nađeš u mnoštvu, **ti** bi **ga** po toj slici **mogao prepoznati** među tisućama. (Č: 25)

2.SG. SUBJ bi mogao prepoznati. FAKT 3.SG.M. OBJ.A

U pr. (29) vidimo da glagol *çıkarmak*, ovisno o kontekstu, može nositi i značenje *prepoznati*. U primjeru je glagol u perfektu 2. l. sg. i posibilitativu (çık-ar-abil-irdi-n/çık-FAKT-POS-rdiIMPF-2SG). Moguće značenje je i *raspoznati*, kao što vidimo u primjeru (30):

30) Dolmabahçe'deki Beyoğlu askerlik şübesine inip mektubu oradaki komutana gösterirken, **rütbesini çıkaramadığı** bir başka komutan yanlış yerde dikildiği için hafifçe azarladı onu. (P³: 152)

3.SG. SUBJ rütbesini. OBJ.A çıkaramadığı. FAKT

Spustio se u vojni odsjek Bejoglu u Dolmabahçe, i dok je pokazivao pismo tamošnjem zapovjedniku, stajao je na pogrešnom mjestu pa ga je blago ukorio neki drugi zapovjednik čiji **çin nije mogao raspoznati**. (I: 157)

3.SG.M. SUBJ nije mogao raspoznati. FAKT čin. OBJ.A

31) İçeri odaya gittim, mor **gömlengi çıkardım**. (P²: 54)

1.SG. SUBJ gömlengi. OBJ.A çıkardım. FAKT

Otišla **sam** u sobu i **skinula** ljubičastu **koşulju**. (Ç: 41)

1.SG. SUBJ sam skinula. FAKT koşulju. OBJ.A

U pr. (31) je važna dopuna, tj. objekt. Ako je objekt glagola *çıkarmak* odjevni predmet ili obuća, značenje će biti *skinuti* što. U primjeru je glagol u perfektu 1. l. sg. (çık-ar-dı-m/çık-FAKT-diPF-1SG).

32) Ihlamur kaydattı, **tadını çıkararak** içtim. (P²: 99)

1.SG. SUBJ tadını. OBJ.A çıkararak [çıkardım]. FAKT

Skuhala mi je čaj od lipe, **uživala sam** u svakom gutljaju. (Ç: 81)

1.SG. SUBJ sam uživala. FAKT

I u pr. (32) je važna dopuna, imenica *tat* (dosl.'okus') s posvojnim sufiksom kao dopuna glagolu *çıkarmak* daje značenje *uživanja u čemu*. U primjeru je glagol u perfektu 1. l. sg. (çık-ar-dı-m/çık-FAKT-diPF-1SG). Isto značenje nosi i izraz *keyfini çıkarmak* (*keyif*'užitak').

33) **Gülümsediğini nereden çıkarıyorum?** (P²: 134)

1.SG. SUBJ gülümsediğini. OBJ.A nereden çıkarıyorum. FAKT

Otkud mi to da se smiješila? (Ç: 111)

otkud mi to da

U pr. (33) dopuna *nereden* 'odakle' s glagolom *çıkarmak* ima status izraza u značenju *odakle komu što*. Mogući prijevodi su i *po čemu tko nešto zaključuje* i *zašto tko nekako misli*.

34) [...] **sesini çıkaramadan** seyreder. (P²: 143)

3.SG. SUBJ sesini. OBJ.A çıkaramadan. FAKT

[...] bi gledao a **da ni glasa ne bi pustio** (Č: 119)

3.SG.M. SUBJ glasa. OBJ.A ne bi pustio. FAKT

Izraz *ses çıkarmak* iz pr. (34) znači *pustiti glasa, izustiti što*. Moguće je prevesti i s *pisnuti*. U primjeru je u obliku gerunda i imposibilitativu (çık-ar-a-madan/çık-FAKT-IMPOS-madanKON).

35) **İlfifat ve altının çokluğu usta nakkaşı** sonunda **yoldan çıkarmış** ve Şeytan'ın da dürtmesiyle resimlerinin kusursuzluğunu eski ustalara borçlu olduğunu unutmuş ve kendi şahsiyetinden de bir parça koyarsa resimleri daha da beğenilir sanmış gururla. (P²: 77)

ilfifat ve altının çokluğu. SUBJ usta nakkaşı. OBJ.A yoldan çıkarmış. FAKT

Sve te silne **pohvale i zlato** na koncu **su majstora iluminacije odvele s pravoga puta** te je podlegao i Šejtanovim nagovaranjima: zaboravio je da su za savršenstvo na njegovim crtežima zaslužni stari majstori te je, pun ponosa, pomislio kako bi njegova djela bila još privlačnija kad bi im dodao nešto vlastito, osobno. (Č: 67)

pohvale i zlato. SUBJ su odvele s pravoga puta. FAKT majstora iluminacije. OBJ.A

U pr. (35) uočavamo da se ovo značenje u obama jezicima izražava frazemima, u turskome je to *yoldan çıkarmak*, a u hrvatskome *odvesti s pravoga puta*.

36) Bir gece, pencerede bir martı belirdi, deniz çok uzak olduğu için bundan Allah'ın bizi affedeceği **sonucunu çıkardım**. (P³: 227)

1.SG. SUBJ sonucunu. OBJ.A çıkardım. FAKT

Jedne noći, na prozoru se pojavio galeb, a kako je more veoma daleko, iz toga **sam zaključila** da će nam Bog oprostiti. (I: 244)

1.SG. SUBJ sam zaključila. FAKT

Izraz *sonuç çıkarmak* (*sonuç* 'rezultat, posljedica') iz pr. (36) nosi značenje *zaključivanje*.

Sufiks -it (u varijantama prema *vokalnoj harmoniji*)

37) Daha da **azıtıp** ağzından salyalar saçarak bu Husret Hoca, ey mümmînler, kahve içmek haramdır, demekteymiş. (P²: 19)

[hoca] SUBJ azıtıp [azıtarak FAKT

Žesteći se još više, vikao je da mu je pljuvačka prskala iz usta: „Hej, vjernici, zabranjeno vam je piti kavu!“ (Č: 12)

3.SG.M. SUBJ *žesteći se*. FAKT

U pr. (37) imamo glagol *azmak* 'razbjesnjeti se' u faktitivnome obliku *azıtmak*, ali ne nosi pravo faktitivno značenje, već značenje intenziviranja radnje.⁴⁶ U primjeru stoji *azıtıp* – glagol je zapravo gerund na -ArAk (az-ıt-arak/az-FAKT-arakKON) – a sufiks *-ıp* označava koordinaciju sa sljedećim glagolskim oblikom (ovdje je to *saçarak*). Hrvatski prijevod nam ovdje nudi povratni glagol *žestiti se*. Pravi *faktitiv* bi bio *razbjesniti* (npr. hocu je *razbjesnilo to što...*) tako bismo opet uočili prijevoj: *razbjesnjeti se ~ razbjesniti* (v. ovdje 3.2. i pr. (11)).

38) Allahım, **sen** bu inanılmaz gücü hepimize vermişsin, ama kullanmayalım diye **korkutmusşun** da **bizi**. (P²: 118)

2..SG. SUBJ *bizi* OBJ.A *korkutmusşun*. FAKT

Moj Bože, **ti** si svima nama darovao ovu nevjerojatnu snagu, ali **si** nam **ulio** i **strah** da je ne bismo koristili. (Č: 99)

2.SG. SUBJ *si* ulio strah. FAKT

U pr. (38) imamo glagol *korkmak* 'bojati se' u faktitivnome obliku *korkutmak* 'uplašiti koga' i perfektu 2. 1. sg. (*kork-ut-muş-sun/kork-FAKT-mişPF-2SG*). Hrvatski prijevod nam nudi frazem jer bolje odgovara kontekstu, iako smatramo da bi možda ustaljenija verzija bila *uliti strah u kosti*.

Sufiks *-t*

39) O zaman bir küçük şişeden bir bardak suya her akşam **üç damla damlatıp** içmek bizi deliksiz bir uykudan sabah yeni uyanıvermişiz gibi dipdiri ve taptaze yapmaya yetiverecek. (P¹: 17)

1.PL. SUBJ *üç damla* OBJ *damlatıp* [*damlatacağız*]. FAKT

Nego, svake **ćemo** večeri u čašu vode **kapnuti** po tri **kapljice** iz kakve malene bočice, i to će biti dovoljno da se osjećamo svježi i jedri, kao da smo se ujutro probudili nakon cjelonoćna, neprekinuta sna. (A: 16)

1.PL. SUBJ *ćemo* kapnuti. FAKT *kapljice*. OBJ.A

U pr. (39) imamo glagol *damlamak* 'kapati' u faktitivnome obliku *damlatmak* 'kapati što'. U našem primjeru turski objekt nije u akuzativu jer se ispred njega nalazi broj pa samim time ne

⁴⁶ O tomu značenju govori Čaušević, v. ovdje 3.1.

može biti u akuzativu. Hrvatski prijevod nam nudi glagol *kapnuti*, no bolji prijevod bi bio prijelazni glagol *(na)kapati*.

40) Zavallı **annemi uyutmamak** için, ona benim hakkımda neler söyledi acaba bu **topal**? (P¹: 279)

topal SUBJ annemi. OBJ.A uyutmamak [uyutmadı]. FAKT

Što li je taj šepavac o meni napričao mojoj majci **da** sad jedna **ne može spavati**? (A: 246)

3.SG.F. SUBJ ne može spavati. FAKT

U pr. (40) imamo glagol *uyumak* 'spavati' u faktitivnome obliku *uyutmak* 'uspavati koga'. Negacijski oblik *uyutmamak* preveli bismo kao *ne dati komu spavati*. Hrvatski prijevod nam nudi neprijelazni glagol *spavati* uz negirani glagol *moći*.

41) **Onu** iş tahtamın başına, boyaların, hokkaların, mührelerin, fırça ve kalem ve maktaların arasına **oturttum**. (P²: 81)

1.SG. SUBJ 3.SG. OBJ.A oturttum FAKT

Posadio sam ga za svoj radni stalak, među boje, mastionice, školjke za glačanje papira, kistove i pera te šiljila za pisačke od trske. (Č: 66)⁴⁷

1.SG. SUBJ sam posadio. FAKT ga. OBJ.A

U pr. (41) imamo glagol *oturmak* 'sjediti' u faktitivnome obliku *oturttmak* 'posjesti koga, posaditi koga' i perfektu 1. l. sg. (otur-t-tu-m/otur-FAKT-diPF-1SG). Hrvatski prijevod nam nudi oba ta prijelazna glagola. Možemo uočiti prijevoj: *sjediti* ~ *posaditi*.

42) „Ver bakalım o güzel ellerini ellerime de **anne ısıtsın onları...**“ (P²: 163)

anne. SUBJ 3.PL. OBJ.A ısıtsın. FAKT

„Daj mi te svoje lijepe ruke **da ih mama ugrije...**“ (Č: 137)

da ugrije. FAKT 3.PL.F. OBJ.A mama. SUBJ

U pr. (42) imamo glagol *ısınmak* 'grijati se' u faktitivnome obliku *ısıtmak* 'grijati što' i imperativu 3. l. sg. (ısı-t-sın ø/ısı-FAKT-IMP!-3SG). Hrvatski prijevod nudi nam prijelazni glagol *ugrijati*.

43) Bu yanılsamaya birkaç saniye **inanabilmek acısını azalttı**. (P³: 40)

inanabilmek. SUBJ acısını. OBJ.A azalttı. FAKT

⁴⁷ Na istoj stranici nekoliko redaka kasnije, za isti glagol nudi se prijevod *posjesti koga* (v. P²: 81 Č: 66 – *oturttup i posjeo sam ga*).

Bol mu **je ublažilo to što je mogao** na nekoliko sekundi **povjerovati** u tu samoobmanu. (I: 30)
to što je mogao povjerovati. SUBJ je ublažilo. FAKT bol OBJ.A

U pr. (43) imamo glagol *azalmak* 'smanjiti se' u faktitivnome obliku *azaltmak* 'smanjiti što' i perfektu 3. l. sg. (azal-t-tı-ø/azal-FAKT-diPF-3SG). Hrvatski prijevod nudi nam prijelazni glagol *ublažiti* jer bolje odgovara kontekstu.

44) Ateşin üzerinde budaklarını yavaş yavaş tütsüleyip yakarken **sırığı** bükerek **kuruttu**. (P³: 49)

3.SG. SUBJ sırığı. OBJ.A kuruttu. FAKT

Sušio je motku okrećući je u ruci dok joj je lagano na vatri dimio i palio čvorove. (I: 38)

3.SG.M. SUBJ je sušio. FAKT motku. OBJ.A

U pr. (44) imamo glagol *kurumak* 'sušiti se' u faktitivnome obliku *kurutmak* 'sušiti što' i perfektu 3. l. sg. (kuru-t-tu-ø/kuru-FAKT-diPF-3SG). Hrvatski prijevod nam nudi prijelazni glagol *sušiti*.

45) Çocukluğunda **babası kendisini** dövüp **ağlattığı** ya da sokaklarda satıcılık yapıp çok yorulduğu, bir de üstüne ders çalıştığı zamanlarda elbiseleriyle yatakta uyuyakalmayı severdi. (P³: 142)

babası. SUBJ kendisi. OBJ.A ağlattığı. FAKT

Volio je zaspati odjeven u krevetu kad **bi ga otac** u djetinjstvu istukao i **rasplakao** ili kad bi se jako umorio prodajući po ulicama, i kad bi na krevetu učio. (I: 145)

otac. SUBJ bi rasplakao. FAKT 3.SG.M. OBJ.

U pr. (45) imamo glagol *ağlamak* 'plakati' u faktitivnome obliku *ağlatmak* 'učiniti da plače, rasplakati' i u obliku proparticipa (ağla-t-tık-ı/ağla-FAKT-dikGI-AK). Hrvatski prijevod nudi nam prijelazni glagol *rasplakati*, a moglo bi se pribjeći i mediteranskoj konstrukciji *činiti plakati*.

4.2. Kauzativnost

Sufiks -dır (u varijantama prema *vokalnoj harmoniji*)

46) Sanat tarihçisi hocamız Prof. Dr. Süheyl Enver'in araştırmalarına göre, bu **evi** cücelerini çok seven, II. Sultan Mehmet'in zevcesi ve I. Sultan Ahmet'in valideleri **Handan Sultan yaptırmıştır**. (P¹: 11)

Handan Sultan. SUBJ evi. OBJ.A yaptırmıştır. KAUZ

Prema istraživanjima našeg povjesničara umjetnosti prof. dr. Suhejla Envera, tu **je kuću dala izgraditi sultanija Handan**, žena sultana Mehmeda II i majka sultana Ahmeda I, koja je veoma voljela patuljke. (A: 10)

sultanija Handan. SUBJ je dala izgraditi. KAUZ kuću. OBJ.A

U pr. (46) imamo glagol *yapmak* 'napraviti što' u kauzativnome obliku *yaptırmak* koji nosi značenje činjenja da tko što učini ili, kao što vidimo u hrvatskome prijevodu, *dati da tko što učini*. Dopuna u dativu kojom se izražava logički subjekt kauzativne radnje u našem primjeru nije izrečena, ali ju možemo pretpostaviti (primjerice *işçilere* 'radnicima'). U primjeru je glagol u perfektu 3. l. sg. (yap-tır-mış-ø-tır/yap-KAUZ-mışPF-3SG-tırMOD).

47) Sonra Mustafa, eskiden nasıl hep birlik olduğumuzu anlattı ve bu yüzden, bize, barbar Türk'ün geçtiği yerde ot bitmez, diyen kalles, iftiracı, emperyalist **Avrupa'lıya kan kusturabildiğimizi** anlattı ve ben soğuk kış gecelerinde Hristiyanları titreten nal seslerimizi duyar gibi oldum. (P¹: 191)

1.PL. SUBJ Avrupa'lıya OBJ.D kan. OBJ kusturabildiğimizi. KAUZ

Kasnije je Mustafa ispričao kako smo nekad uvijek bili jedinstveni i kako **ćemo** zbog toga izdajničke, klevetničke i imperijalističke **Euroljane** koji tvrde da kud barbar Turčin prođe, tu trava ne raste, **natjerati da pljuju krv**, i meni se učinilo kako čujem topot kopita naših konja od kojega u hladnoj zimskoj noći kršćani drhte. (A: 171)

1.PL. SUBJ Euroljane. OBJ.A ćemo natjerati da pljuju. KAUZ

U pr. (47) imamo glagol *kusmak* 'pljuvati, povraćati' u kauzativnome obliku *kusturmak* 'natjerati koga da pljuje, povraća' i u obliku glagolske imenice na -dik sa značenjem budućnosti (kus-tur-abil-dik-imiz-i/kus-KAUZ-POS-dikPROP-POSS1PL-AK). Objekt *kan* 'krv' bi inače bio u akuzativu, ali ovdje nije jer označava kategoriju, a ne jasno određeni pojam. U hrvatskome prijevodu on se može i zanemariti jer će kauzativnost biti izražena konstrukcijom *natjerati* + surečenica.

48) Tatlı bir ud sesi duydum da onu mu arayıp izledim, yoksa anılarım ve isteklerim dediğim **akıl karışıklığı** zehir turşucuya daha fazla dayanamayıp **bana** bir **çıkış yolu** mu **sezdirdi** bilmiyorum. (P²: 17)

akıl karışıklığı. SUBJ 1.SG. OBJ.D çıkış yolu. OBJ sezdirme. KAUZ

Ne znam jesam li čuo ugodnu svirku ūda pa je krenuo slijediti ili moja **duševna zbrkanost**, koju nazivam uspomenama i željama, više nije mogla podnijeti zajedljivog turšudžiju, pa **mi je dala naslutiti izlaz**. (Č: 9)

duševna zbrkanost. SUBJ 1.SG. OBJ.D je dala naslutiti. KAUZ izlaz. OBJ.A

U pr. (48) imamo glagol *sezmek* 'naslutiti što' u kauzativnome obliku *sezdirmek* 'dati naslutiti komu što, dosl. učiniti da tko što nasluti' i perfektu 3. l. sg. (sez-dir-di-ø/sez-KAUZ-diPF-3SG). Objekt *çıkış yolu* 'izlaz' bi trebao biti u akuzativu, ali nije jer ne označava nešto određeno, već kategoriju. U hrvatskome *izlaz* jest u akuzativu. Hrvatski prijevod nam opet nudi konstrukciju *dati* + infinitiv.

49) Büyük nakkaştı, **her şeyi bize o öğretti**, Allah'ın hem sihirli bir hüner, hem de cin gibi bir akıl verdiklerinden. (P²: 114)

3.SG. SUBJ her şeyi. OBJ.A 1.PL. OBJ.D öğretti. KAUZ

Bio je veliki iluminator, **svemu nas je poučio** jer ga je Allah blagoslovio i čarobnim talentom i velikom pameću. (Č: 95)

3.SG.M. SUBJ 1.PL. OBJ.A je poučio. KAUZ svemu. OBJ.D

U pr. (49) imamo supletivni par glagola *öğrenmek* 'učiti što' i *öğretmek* 'poučiti koga čemu'. Naime, ne postoji glagol *öğremek** od kojeg bi se tvorili. Hrvatski prijevod nudi nam *poučiti*.

50) **Para'yı resmettirdiysem** küçümsemek içindir, Şeytan'ı ve Ölüm'ü korkuyoruz diye koydum. (P²: 34)

1.SG. SUBJ Para'yı. OBJ.A resmettirdiysem. FAKT

Ako **naložim da nacrtaju Novac**, to je zbog prijezira prema njemu, a ako naručim Šejtana i Smrt – to je zato što ih se bojimo. (Č:26)

1.SG. SUBJ naložim da nacrtaju. FAKT novac. OBJ.A

U pr. (50) imamo glagol *resmetmek* 'crtati' u kauzativnome obliku *resmettirmek* 'dati da crtaju, naložiti da crtaju' i posibilitativu 1. l. sg. (resmet-tir-dik-ise-m/resmet-KAUZ-diPF-POS-1SG). Hrvatski prijevod nam nudi konstrukciju *naložiti* + surečenica.

51) [...] Hint Padişahı, cihanın en zengin şahı **Ekber Han**, dillere destan olacak bir **kitap yaptırmış** [...] (P²: 91)

Ekber Han. SUBJ kitap. OBJ.A yaptırmış. KAUZ

[...] **Ekber-han**, padişah Indije i najbogatiji şah na svijetu, **dao je izraditi knjigu** o kojoj će svi pričati [...] (Č: 80)

Ekber-han. SUBJ dao je izraditi. KAUZ knjigu. OBJ.A

U pr. (51) imamo glagol *yapmak* 'činiti, raditi' u kauzativnome obliku *yaptırmak* 'činiti da tko radi' i perfektu 3. l. sg. (yap-tır-ıyor-muş-ø/yap-KAUZ-iyorPZ-mişMOD-3SG). Dopuna u dativu nije izrečena, ali ju možemo pretpostaviti (*yazarlara* 'piscima'). Hrvatski prijevod nam nudi konstrukciju *dati* + infinitiv.

52) **Eniştene** kitabına koysun diye ben önerdim, Osmanlı memleketinde bu dervişlerin de yeri vardır diye **kabul ettirdim**. (P²: 428)

1.SG. SUBJ [öneri]. OBJ.A Eniştene. OBJ.D kabul ettirdim. KAUZ

Uvjerio sam ga da taj **prijedlog prihvati** dokazavši mu kako i ti derviši imaju svoje mjesto u zemlji Osmanovića (Č: 402)

1.SG. SUBJ uvjerio sam da prihvati. KAUZ ga. OBJ.A

U pr. (52) imamo glagol *kabul etmek* 'prihvatiti' u kauzativnome obliku *kabul ettirmek* 'učiniti da tko što prihvati' i perfektu 1. l sg. (kabul-et-tir-di-m/kabul et-KAUZ-diPF-1SG). Hrvatski prijevod nudi nam konstrukciju *uvjeriti* + surečenica.

53) Tebriz'de yaptığım, kitap sipariş eden ricacılardan peşin para alıp, savaşlardan ve Osmanlı askerinden şikâyetçi nakkaşlardan ve hattatlardan hala şehri terk edip Kazvin'e ve diğer Acem şehirlerine gitmemiş olanları bulmak ve parasızlık ve ilgisizlikten şikâyetçi bu büyük **üstatlara sayfaları yazdırtıp, nakşettirip, ciltlettirip** kitabı İstanbul'a yollamaktı. (P²: 15)

1.SG. SUBJ üstatlara. OBJ.D sayfaları. OBJ.A yazdırtıp. KAUZ

1.SG. üstatlara. OBJ.D sayfaları. OBJ.A nakşettirip. KAUZ

1.SG. üstatlara. OBJ.D sayfaları. OBJ.A ciltlettirip. KAUZ

Ono što sam ja radio u Tebrizu bilo je da uzmem predujam od naručitelja knjiga, nađem iluminatore i kaligrafe ogorčene ratovima i osmanlijskom vojskom koji još nisu bili napustili grad i otišli u Kazvin ili u neke druge perzijske gradove, pa da tim veliki **majstorima**, izmučenim besparicom i dosadom, **dadem da pišu, urešavaju i uvezuju knjige** koje bih zatim slao u Istanbul. (Č: 8)

1.SG. SUBJ majstorima. OBJ.D dadem da pišu. KAUZ knjige. OBJ.A

1.SG. SUBJ. majstorima. OBJ.D dadem da urešavaju. KAUZ knjige. OBJ.A

1.SG. SUBJ. majstorima. OBJ.D dadem da uvezuju. KAUZ knjige. OBJ.A

U pr. (53) imamo tri glagola. Prvi je *yazmak* 'pisati' i u kauzativnome obliku glasi *yazdırtmak* 'učini da tko piše, dati da piše'. Drugi je *nakşetmek* 'urešavati' i u kauzativnome obliku glasi *nakşettirmek* 'učini da tko urešava, dati urešavati'. Treći je *ciltetmek* 'uvezivati' i u kauzativnome obliku glasi *ciltettirmek* 'učiniti da tko uvezuje, dati uvezivati'. Za sva tri glagola hrvatski prijevod nam nudi konstrukciju *dati* + surečenica.

54) Yaptığı yanlışları farkedenden ve bunun arkasında nakkaşın kendi üslup merakı olduğunu gören **Han** da Şeytan'ın kandırdığı **ustayı** aynı gün **kör ettirmiş**. (P²: 78)

Han. SUBJ ustayı. OBJ.A kör ettirmiş. KAUZ

Kan tada uvidje da je pogriješio i shvati da iza svega toga stoji iluminatorova opčinjenost vlastitim stilom te istoga dana **dade oslijepiti** toga **majstora** kojega je zaveo Šejtan. (Č: 67)

Kan. SUBJ dade oslijepiti. KAUZ majstora. OBJ.A

U pr. (54) imamo glagol *kör etmek* 'oslijepiti koga' u kauzativnome obliku *kör ettirmek* 'učiniti da tko koga oslijepi, dati oslijepiti' i perfektu 3. l. sg. (*kör et-tir-miş-ø/kör et-KAUZ-mişPF-3SG*). Hrvatski prijevod nam nudi konstrukciju *dati* + infinitiv.

55) Daha sonra, **Üstat Osman'a** o yağlı boya **aynısını** kendi usulünce **yaptırdılar**. (P²: 132)

3.PL. SUBJ Üstat Osman'a. OBJ.D aynısını. OBJ.A yaptırdılar. KAUZ

Kasnije **je naložio majstoru Osmanu da** uljanim bojama **načini** istu takvu sliku, u istome stilu. (Č: 119)

3.SG. SUBJ je naložio da načini. KAUZ majstoru Osmanu. OBJ.D

U pr. (55) imamo glagol *yapmak* 'činiti, raditi' u kauzativnome obliku *yaptırmak* 'dati da učini, narediti da učini' i perfektu 3. l. pl. (plural jer se radi o vladaru) (*yap-tır-dı-lar/yap-KAUZ-diPF-3PL*). Hrvatski prijevod nam nudi konstrukciju *naložiti* + surečenica.

56) Bunu bildiğim için **onu yaklaştıramadım kendime**. (P²: 279)

1.SG. SUBJ 3.SG. OBJ.A kendime. OBJ.D yaklaştıramadım. KAUZ

Zato **mu nisam dopustila da mi se približi**. (Č: 257)

1.SG. SUBJ 3.SG.M. OBJ.D nisam dopustila da mi se približi. KAUZ

U pr. (56) imamo glagol *yaklaşmak* 'približiti se' u kauzativnome obliku *yaklaştırmak* 'dati da se tko približi'. Budući da ima značenje dopuštanja, hrvatski prijevod nam nudi konstrukciju s glagolom *dopustiti*.

57) Herkes **Havva'ya** yasak **meyveden yedirmeme** takıldığı için bu başlangıcı unutuyor. (P²: 332)

1.SG. SUBJ Havva'ya. OBJ. D meyveden. OBJ yedirmeme. KAUZ

Svi ga zaboravljaju jer se hvataju za to da **sam** upravo **ja nagovorio Havvu da jede** sa zabranjena stabla. (Č:309)

1.SG. SUBJ Havvu. OBJ.A sam nagovorio da jede. KAUZ

U pr. (57) imamo glagol *yemek* 'jesti' u kauzativnome obliku *yedirmek* 'dati da jede, siliti da jede' i u obliku glagolske imenice (*ye-dir-me-m-e/ye-KAUZ-maGI-POSS1SG-D*). Hrvatski prijevod nam nudi konstrukciju *nagovoriti* + surečenica.

58) „**Okula yazdırıyoruz**,“ diye devam etti Mustafa Amca. (P³: 58)

1.PL. SUBJ 3.SG. OBJ.A okula. OBJ.D yazdırıyoruz. KAUZ

„**Upisujem ga u školu**“, nastavio je stric Mustafa. (I: 48)

upisujem. KAUZ 3.SG.M. OBJ.A u školu. POM

U pr. (58) imamo glagol *yazmak* 'pisati što' u kauzativnome obliku *yazdırmak* 'dati da piše, natjerati koga da što piše; upisivati koga' i prezentu 1. l. pl. (yaz-dır-ıyor-uz/yaz-KAUZ-ıyorPZ-1PL). U našem se primjeru ostvarilo značenje upisivanja koga (u školu). Argument *okula* se morfološki može protumačiti kao dopuna u dativu, ali je logički gledano priložna oznaka mjesta, kao što se vidi i u hrvatskome prijevodu.

59) [...] bu hedefe ulaşmak için vaktinin çoğunu yukarı mahallenin iyi aile çocuklarından kurduğu bir **takıma** (kıskanç ve tembeller arasında okul takımı „hafızlar“ diye bilinirdi) Osmanlı padişahlarının doğum ve ölüm **tarihlerini ezberlettirmekle** geçiriyordu. (P³: 72)

3.SG. SUBJ takıma. OBJ.D tarihlerini. OBJ.A ezberlettirmekle. KAUZ

[...] kako bi ostvario taj cilj, većinu je vremena provodio **tjerajući momčad** sastavljenu od djece iz dobrih obitelji iz gornjih četvrti (školska momčad bila je među zavisnicima i lijenčinama poznata kao „bubanti“) **da napamet uče datume** rođenja i smrti osmanskih sultana. (I: 65)

3.SG.M. SUBJ momčad. OBJ.A tjerajući da napamet uče. KAUZ

U pr. (59) imamo glagol *ezberlemek* 'učiti napamet' u kauzativnome obliku *ezberlettirmek* 'tjerati koga da uči napamet' i infinitivu (*ezberle-t-tir-mek-ile/ezberle-KAUZ-KAUZ-INF-INST*). Kao i kod primjera s *kusmak*, tj. *kustrumak* (pr. 47), turski objekt (u akuzativu) u hrvatskome se prijevodu može zanemariti jer se kauzativnost izražava konstrukcijom *tjerati* + *surečenica*.

60) Sonra ellerini dua eder gibi açmış, **Mevlut'a da açtırmış** ve söylediği sözleri Mevlut'a sobalı küçük odasında dokuz kere tekrarlatmıştı: SUMMUN, BUKMUN, UMYUN FE HUM LÂ YERCİUN. (P³: 368)

3.SG. SUBJ [elleri]. OBJ.A Mevlut'a. OBJ.D açtırmış. KAUZ

Zatim **je** rastvorio ruke kao da moli i **rekao Mevlutu da rastvori** svoje i devet puta ponovi riječi koje je izgovorio u sobičku s peći: SUMMUN, BUKMUN, UMJUN FE HUM LA JERDŽIUN. (I: 403)

3.SG.M. SUBJ rekao je da rastvori. KAUZ Mevlutu. OBJ.D

U pr. (60) imamo glagol *açmak* 'otvoriti' u kauzativnome obliku *açtırmak* 'učiniti da otvori' i perfektu 3. l. sg. (*aç-tır-mış-ø/aç-KAUZ-mışPF-3SG*). Hrvatski prijevod nam nudi konstrukciju *reći* + *surečenica*.

Sufiks -ir (u varijantama prema *vokalnoj harmoniji*)

Za ovaj sufiks u korpusu nalazimo samo tri primjera.⁴⁸ Njih bismo, međutim, mogli smatrati rubnima, tj. problematičnima. Svaki ćemo primjer zasebno objasniti.

61) **Beni dul düşürmek** için, başka bir şahitle birlikte, Acem ülkesinde savaş alanında kocamın kanlı ölüsünü gördüğünü kadiya söyler misin? (P²: 175)

2.SG. SUBJ 1.SG. OBJ.A dul düşürmek. KAUZ

A da li bi, da **bih ja mogla biti proglašena udovicom**, skupa s drugim svjedokom potvrdio pred kadijom da si vidio krvavo tijelo moga muža? (Č: 147)

1.SG. SUBJ bih mogla biti proglašena. KAUZ udovicom. OBJ.I

U pr. (61) imamo glagol *düşmek* 'pasti' koji nije prijelazni, pa prema tome oblik *düşürmek* ne bi bio njegov kauzativni, već faktitivni oblik. Ipak, u našem primjeru uz dopunu *dul* 'udovac, udovica' on prije nosi kauzativno nego faktitivno značenje. Naime, logički gledano, privatna osoba ne može nekoga proglasiti udovicom, nego to može učiniti neka pravna osoba ili institucija. Vodeći se time, navodimo *dul düşürmek* kao primjer *kauzativa*. Hrvatski prijevod nudi nam *pasiv*, možda bi *aktiv* poput *da bi me proglasili udovicom* bio logičniji (ili bar prozirniji iz perspektive *kauzativa*).

62) İşinize gelmiyorsa **çocuklarınıza** ilâçlı **süt içirirsiniz**. (P¹: 125)

2.PL. SUBJ çocuklarınıza. OBJ.D süt. OBJ içirirsiniz. KAUZ

Ako vam nije stalo, **nek' vam djeca piju** zatrovano **mlijeko**. (A: 115)

djeca SUBJ 2.PL. OBJ.D nek' piju KAUZ mlijeko. OBJ.A

U pr. (62) imamo glagol *içmek* 'piti što' u kauzativnome obliku *içirmek* 'učiniti da tko pije, natjerati koga da pije' i prezentu 1. l. pl. (*iç-ir-r-siniz/iç-KAUZ-rPZ-1PL*). Objekt *süt* 'mlijeko' ne označava nešto određeno, već kategoriju. Hrvatski je prijevod zanimljiv, pribjegava se imperativu (doslovno bi bilo: 'činite da vaša djeca piju zatrovano mlijeko').

63) Ama hem **çocuklara söz geçiremeyeceğini**, hem de onları kışkırtanların arkasında kendi ev sahibi olduğunu da hatırlayınca kafası karışır, „Rumlar da zaten Kıbrıs'a el koydular,“ gibi tam ne olduğunu bilmediği bir haksızlığı düşünerek olay yerinden yarı utanç yarı öfkeyle uzaklaştırdı. (P³: 259)

3.SG. SUBJ çocuklara. OBJ.D söz. OBJ.A geçiremeyeceğini. KAUZ

⁴⁸ U prilog tomu ide i Dursuničina tvrdnja da je taj sufiks jedan od najmanje produktivnih (usp. Dursun 2018: 84).

Međutim, u glavi bi mu nastala pomutnja kad bi se sjetio da **neće uspjeti natjerati djecu da ga poslušaju** i da je iza onih koji ih huškaju i njegov stanodavac, pa bi se tad udaljio odatle napola posramljen a napola razljućen, misleći na nepravdu za koju nije u potpunosti znao što je, poput one da su „Grci ionako zaposjeli Cipar“. (I: 280-281)

3.SG.M. SUBJ djecu. OBJ.A neće moći natjerati da poslušaju. KAUZ

U pr. (63) imamo glagol *geçmek* 'proći (što)' u kauzativnome obliku *geçirmek* 'učiniti da tko/što prođe, propustiti koga' i u obliku proparticipa sa značenjem budućnosti (*geç-ir-mez-ecek-i-i/geç-KAUZ-IMPOS-ecekGI-PS3SG-AK*). U našem primjeru bitna je dopuna *söz* 'riječ' koja stoji u apsolutnom padežu i time glagolu daje novo značenje. U hrvatskome prijevodu uvidamo već spomenutu konstrukciju *natjerati* + surečenica (dopuna *söz* ovdje je neizostavna za značenje, za razliku od slučajeva s *kusturmak* (pr.37), *sezdirmek* (pr. 48) i *içmek* (pr. 62)).

Sufiks *-er/-ar*

U korpusu ne nalazimo primjer za *kauzativ* tvoren tim sufiksom.⁴⁹

Sufiks *-it*

U korpusu ne nalazimo primjer za *kauzativ* tvoren tim sufiksom.

Sufiks *-t*

64) Sonra, yemeği bir Yahudi ve bir sarhoşla yemek zorunda kalan benim zavallı Doğan'ım yukarı çıkıp yanıma geldi, sevip öpmeden **ellerini yıkattım**, sonra öğle uykusuna yatırdım. (P¹: 108)

1SG. SUBJ 3.SG. OBJ.D ellerini. OBJ.A yıkattım. KAUZ

Zatim se k meni popeo moj siroti Dogan koji je bio prisiljen ručati s jednim Židovom i jednom pijanicom; nisam ga pomazila, nego **sam mu samo rekla da opere ruke** i spremila ga na popodnevni počinak. (A: 99–100)

1.SG. SUBJ 3.SG.M. OBJ.D sam rekla da opere. KAUZ ruke. OBJ.A

U pr. (64) imamo glagol *yıkamak* 'prati koga ili što' u kauzativnome obliku *yıkattmak* 'učiniti da tko što pere, dati kome da što pere' i perfektu 1. l. sg. (*yıka-t-tı-m/ yıka-KAUZ-diPF-1SG*). Hrvatski prijevod nam nudi konstrukciju *reći* + surečenica.

⁴⁹ Korisno je napomenuti da Dursun kaže kako je taj sufiks jedan od najneproduktivnijih (usp. Dursun 2018: 84).

65) Ansiklopedimin bitmesini beklemeye sabrım yok, matbaacı İstapan'a bir mektup yazdım, **bunu** ayrı basım yapıp hemen **yayımlatacağım**. (P¹: 233)

1.SG. SUBJ bunu. OBJ.A 3.SG. OBJ.D yayımlatacağım. KAUZ

Nemam strpljenja čekati do kraja enciklopedije, tiskaru Istepanu poslao sam pismo, **ovo ću** prirediti kao posebno izdanje i odmah **dati tiskati** [...] (A: 206)

1.SG. SUBJ ću dati tiskati. KAUZ ovo. OBJ.A

U pr. (65) imamo glagol *yayımlamak* 'objaviti što u novinama'⁵⁰ u kauzativnome obliku *yayımlatmak* 'učiniti da tko što objavi/tiska, dati objaviti/tiskati' i futuru 1. l. sg. (yayımla-t-acak-m/yayımla-KAUZ-FUT-1SG). Logički subjekt nije naznačen, ali se podrazumijeva. Hrvatski prijevod nudi konstrukciju *dati* + infinitiv.

66) İstanbul'u terk etmesinden üç yıl sonra kızımın en güzel yaşında, bir sipahi ile evlendiğini, bu akıllı bir karış havada **savaşçının kızına** iki oğlan **çocuk doğurtuktan** sonra sefere çıkıp bir daha dönmediğini ve dört yıldır ondan kimsenin haber dahi almadığını şimdi Kara'nın da bildiğini sanıyorum. (P²: 33)

savaşçının SUBJ kızına. OBJ.D çocuk. OBJ.A doğurtuktan. KAUZ

Mislim da je i Kara sada znao da sam svoju kćer, tri godine nakon što je on napustio Istambul, u godinama kad je bila najljepša, udao za jednog spahiju i da je taj vjetropirasti ratnik, nakon što **ju je natjerao da** mu **rodi** dva **sina**, otišao u rat i više se nije vratio te da su prošle već četiri godine kako od njega nema ni traga ni glasa. (Č: 23)

3.SG.M. SUBJ 3.SG.F. OBJ.A je natjerao da rodi. KAUZ

U primjeru (66) imamo faktitivni glagol *doğurmak* 'roditi' < *doğmak* 'roditi se' koji u kauzativnome obliku glasi *doğurtmak* 'učiniti da tko rodi, natjerati koga da rodi'. Objekt *çocuk* bi trebao biti u akuzativu, ali nije jer označava nešto generalno. Hrvatski prijevod nudi nam konstrukciju *natjerati* + surečenica.

67) Bir: Kara daha ucuz ve tehlikesiz olduğu için **Enişte Efendi kitabımızı**, bizim kitabımızı **ona bitirtecek**. (P²: 144)

Enişte Efendi. SUBJ kitabımızı. OBJ.A 3.SG. OBJ.D bitirtecek. KAUZ

Prvo: budući da je Kara jeftiniji i manje opasan od mene, **Tetak-efendija će njemu dati da dovrši knjigu**, našu knjigu. (Č: 120)

Tetak-efendija. SUBJ 3.SG.M. OBJ.D će dati da dovrši. KAUZ knjigu. OBJ.A

⁵⁰ Za značenje *objaviti ili prikazati što na televiziji* koristi se glagol *yayınlamak*.

U pr. (67) imamo faktitivni glagol *bitirmek* 'dovršiti što' < *bitmek* 'završiti' u kauzativnome obliku *bitirtmek* 'učiniti da tko što završi, natjerati koga da što dovrši' i futuru 3. l. sg. (bit-ir-t-ecek-ø/bit-FAKT-KAUZ-FUT-3SG). Hrvatski prijevod nudi nam konstrukciju *dati* + surečenica.

68) Huysuzluğunu ve kavgacılığını bildiği için babasının yirmi yıl hapiste tuttuğu yeni **şah** tahta geçer geçmez kudurup **kardeşlerini boğazlattı**, kimini de kör edip başından attı. (P²: 68)

şah. SUBJ kardeşlerini. OBJ.A boğazlattı. KAUZ

Čim je novi **car**, kojega je otac dvadeset godina držao zatočena poznavajući njegovu naglost i svadljivost, stupio na prijestolje, otarasio se svoje braće **naredivši da neke** od njih **zadave**, a neke oslijepe. (Č: 58)

car. SUBJ naredivši da zadave. KAUZ njih. OBJ.A

U pr. (68) imamo glagol *boğazlamak* 'daviti' u kauzativnome obliku *boğazlatmak* 'činiti da tko koga davi, narediti da tko koga davi' i perfektu 3. l. sg. (boğazla-t-tı-ø/ boğazla-KAUZ-diPF-3SG). Hrvatski prijevod nam nudi konstrukciju *narediti* + surečenica.

69) Arada bir çıkartıp yüzlerine, ellerine değmeyecek bir şekilde dikkatle, ama şiddetle **kırbaçlatıyordum onları**. (P²: 274)

1. SG. SUBJ kırbaçlatıyordum. KAUZ 3.PL. OBJ.A

Naredio sam da ih povremeno izvuku van i **bičuju** snažno, ali pažljivo, da im ne bi stradali lice i ruke. (Č:253)

1.SG. SUBJ naredio sam da bičuju. KAUZ 3.PL.M. OBJ.A

U pr. (69) imamo glagol *kırbaçlamak* 'bičevati' u kauzativnome obliku *kırbaçlatmak* 'dati bičevati koga, narediti kome da koga bičuje' i perfektu 1. l. sg. (kırbaçla-t-iyor-du-m/kırbaçla-KAUZ-iyorPZ-diPF-1SG). Dopune u dativu u našem primjeru nema, ali ju možemo pretpostaviti (*onlara* 'njima'). Hrvatski prijevod nam nudi konstrukciju *narediti* + surečenica.

70) **Dedeleri bunlari** şımarttı, **başının üzerine çıkarttı**. (P²: 239)

dedeleri. SUBJ bunları. OBJ.A başının üzerine çıkarttı. KAUZ

Djed ih je razmazio, **dopustio im je da mu se popnu na glavu**. (Č: 219)

djed SUBJ 3.PL.M. OBJ.D je dopustio da mu se popnu na glavu. KAUZ

U pr. (70) imamo faktitivni glagol *çıkarmak* 'izvaditi' u kauzativnome obliku *çıkartmak* 'dati da izvadi'. U primjeru je važna dopuna *başının üzerine* (dosl. 'preko glave'), pa zbog toga hrvatski prijevod pribjegava konstrukciji *dopustiti* + surečenica u skladu sa značenjem.

71) „Rayiha, önce muhtara gidip Mevlut ile evli olduğunuzu gösterir kâğıt alacağız sana, sonra hastaneye gidip gebe olduğunu gösterir, iki doktor imzalı kâğıdı ve bir boş **formu** alacağız ki götürüp **Mevlut'a imzalatacaksın**, tamam mı?“ (P³: 339)

2.SG. SUBJ formu. OBJ.A Mevlut'a. OBJ.D imzalatacaksın. KAUZ

„Rajiha, najprije ćemo ići do načelnika i uzeti papir koji dokazuje da ste ti i Mevlut vjenčani, zatim ćemo otići u bolnicu i uzeti papir potpisan od dvoje liječnika koji dokazuje da si trudna i prazan formular, pa ćeš **to** odnijeti Mevlutu i **dati mu da potpiše**, u redu?“ (I: 369–370)

2.SG. SUBJ ćeš dati da potpiše. KAUZ to. OBJ.A 3.SG.M. OBJ.D

U pr. (71) imamo glagol *imazalamak* 'potpisati što' u kauzativnome obliku *imzalatmak* 'učiniti da tko potpiše što, natjerati koga da potpiše što' i futuru 2. l. sg. (imzala-t-acak-sın/imzala-KAUZ-FUT-2SG). Hrvatski prijevod nudi nam konstrukciju *dati* + surečenica.

72) **Mevlut** birikmiş son parasıyla gecekondunun (kendi de bu kelimeyi kullanıyordu artık) **zeminini kaplattı**, **damını onarttı**, helasını yeniledi ve **duvarlarını boyattı**. (P³: 429)

Mevlut. SUBJ zemini. OBJ.A kaplattı. KAUZ

Mevlut. SUBJ damını. OBJ.A onarttı. KAUZ

Mevlut. SUBJ duvarlarını. OBJ.A boyattı. KAUZ

Mevlut **je** zadnjim ušteđenim novčićem **dao pokriti pod** potleušice (sad je i sam koristio tu riječ), **popravio krov**, obnovio zahod i **obožio zidove**. (I: 470)

Mevlut. SUBJ je dao pokriti. KAUZ pod. OBJ.A

Mevlut. SUBJ je popravio. KAUZ krov. OBJ.A

Mevlut. SUBJ je obožio. KAUZ zidove. OBJ.A

Pr. (72) je izrazito zanimljiv jer u izvorniku uočavamo tri kauzativne konstrukcije i tri kauzativna glagola tvorena istim sufiksom (*kaplatmak* < *kaplamak* 'pokriti što', *onartmak* < *onarmak* 'popraviti što' i *boyatmak* < *boyamak* 'bojiti što'. Ipak, u hrvatskome prijevodu samo za prvi glagol (*kaplatmak*) uočavamo konstrukciju koju bismo mogli nazvati kauzativnom (*dati* + infinitiv), dok za druga sva glagola (*onartmak* i *boyatmak*) uočavamo upotrebu prijelaznih glagola. Budući da je prijevod književni, nedosljednost možda ne predstavlja problem, ali iz lingvističkoga bi gledišta sva tri glagola trebala biti prevedena na isti način, dakle konstrukcijom *dati* + infinitiv.

73) Bazan okul bahçesinin bir köşesindeki öğrenciler marşı bitirdiklerinde öteki köşedekiler yarisına gelmemiş olur, marşın hep birlikte, “tek bir yumruk“ gibi söylenmesini isteyen **müdür** yağmur kar aldırılmaz, **marşı** bin iki yüz **öğrenciye** yeniden yeniden **söyletir** [...] (P³: 71)

müdür. SUBJ marşı. OBJ.A öğrenciye. OBJ.D söyletir. KAUZ

Ponekad kad bi učenici s jednog kraja dvorišta završili s himnom a oni s drugog kraja ne bi došli ni do pola, **ravnatelj**, koji je htio da se himna otpjeva uglas, da bude kao jedinstven „udarac“, **tjerao je** tisuću i dvjesto **učenika da** opet iznova **pjevaju himnu** ne mareći ni za kišu ni za snijeg [...] (I: 64)

Ravnatelj. SUBJ. je tjerao da pjevaju. KAUZ učenike. OBJ.A

U pr. (73) imamo glagol *söylemek* 'reći', s dopunom koja označava pjesmu ili vrstu pjesme 'pjevati' u kauzativnome obliku *söyletmek* 'natjerati da govore, pjevaju'. Hrvatski prijevod nam nudi konstrukciju *tjerati* + surečenica.

74) [...] hediyeleri almak için yarım gün **beni** kuyrukta **bekletirlerdi**. (P³: 239)

3.PL. 1.SG. OBJ.A bekletirledi. KAUZ

[...] **su me tjerale da čekam** pola dana u redu da bih dobila nagrade. (I: 256)

3.PL.F. SUBJ su tjerale da čekam. KAUZ me. OBJ.A

U pr. (74) imamo glagol *beklemek* 'čekati' u kauzativnome obliku *bekletmek* 'tjerati da čeka, ostaviti da čeka' i perfektu 3. 1. pl. (bekle-t-ir-ler-di/bekle-KAUZ-rdiIMPF-3PL-rdiIMPF). Hrvatski prijevod nudi nam konstrukciju *tjerati* + surečenica, no smatramo da bi bolji prijevod bio *ostaviti* + surečenica (*ostaviti da čekam*) jer u turskome taj kauzativ nema značenje primoravanja, već zapostavljanja.

75) Şimdi traş oluyor, sivilceleriyle oynuyor, artık adam olduk diye bir kerecik bile **annelerine dokundurtmuyorlar kendilerini**, öptürmüyorlar bile... (P³: 338)

3.PL. SUBJ annelerine. OBJ.D dokundurtmuyorlar. KAUZ kendilerini. OBJ.A

Sad se briju, stišću prištiće, više **ne daju majci da ih dira**, čak ni da ih poljubi, jer su postali muškarci... (I: 368)

3. PL.M. SUBJ ne daju da ih dira. KAUZ majci. OBJ.D

U pr. (75) imamo glagol *dokunmak* 'dirati' u kauzativnome obliku *dokundurtmak* 'dati da dira' i prezentu 3. 1. pl. (dokun-dur-t-mu-yor-lar/dokun-FAKT-KAUZ-NEG-iyorPZ-3PL). Hrvatski prijevod nam nudi značenje zabrane, konstrukciju *ne dati* + surečenica. U istome značenju u ovome primjeru vidimo i glagol *öpmek* 'ljubiti', samo što se njegov kauzativni oblik tvori sufiksom *-tir*, a prijevod opet nudi konstrukciju *ne dati* + surečenica (*ne daju da ih poljubi*).

5. Katalog načina iskazivanja faktitivnosti i kauzativnosti u hrvatskome

Nakon što smo se u analizi posvetili pojedinačnim primjerima, ovdje će biti više prostora za generalizaciju. Na temelju korpusa načinit ćemo katalog iskazivanja faktitivnosti i kauzativnosti u hrvatskome, a uz svaki način iskazivanja u zagradi stoji primjer iz korpusa na koji se referiramo. Ograničenja u donošenju zaključaka proizlaze već i iz ograničenosti samoga korpusa, ali i iz činjenice da se radi o prijevodima, dakle o iznalaženju najboljeg načina da se u drugi jezik prenese ono što je u jeziku izvorniku uobičajeno.

5.1. Iskazivanje faktitivnosti

5.1.1. Prijelazni glagoli

Faktitivnost, koliko uviđamo, u hrvatskome se najviše iskazuje prijelaznim glagolima. Ne uočavamo nešto što bismo nazvati morfološkim *faktitivom* niti faktitivnim afiksima.

- prijelazni glagoli: *pročeprkati* po (pr. 1), *probuditi* (pr. 2), *izvježbati* (pr. 4), *ohrabriti* (pr. 7), *namjestiti* (pr. 8), *provjetriti* (pr. 9), *ugasiti* (pr. 10), *nasmijati* (pr. 12), *uzrujati* (pr. 13), *razveseliti* (pr. 14), *ražalostiti* (pr. 15), *zaustaviti* (pr. 16), *završiti* (pr. 17), *ozdraviti koga* (pr. 19), *dovesti* (pr. 20), *poleći* (pr. 21), *oteti* (pr. 23), *otkinuti* (pr. 24), *dokazati* (pr. 25), *izvaditi* (pr. 27), *dokučiti* (pr. 28), *prepoznati* (pr. 29), *raspoznati* (pr. 30), *skinuti* (pr. 31), *uživati* (pr. 32), *pustiti* (pr. 34), *zaključiti* (pr. 36), *dati* (pr. 40), *ugrijati* (pr. 42), *ublažiti* (pr. 43), *sušiti* (pr. 44), *rasplakati* (pr. 45)

Iz skupine prijelaznih glagola izdvajamo glagole u kojima uočavamo prijevoj i kauzativnost IV. vrste : *razbjesnjeti* ~ *razbjesniti* (pr. 11 i 37.)⁵¹, *tonuti* ~ *potopiti* (pr. 18), *sjediti* ~ *posaditi* (pr. 41).

Uočavamo i upotrebu glagola *učiniti* s dopunom u instrumentalu: *učiniti ljubomornim* (pr. 5), *učiniti ljepšom* (pr. 6).

5.1.2. Ostali načini iskazivanja

U leksičko iskazivanje *faktivita* u hrvatskome ubrajamo par *umrijeti-ubiti* (pr. 3).

Uočavamo i slučajeve u kojima se u obama jezicima faktitivnost izražava frazemima: *odvesti s pravog puta* (pr. 35), *uliti strah* (38), *izbiti iz glave* (pr. 26).

U pr. (22) imamo glagol *ispasti* u značenju 'dopustiti da nešto ispadne'.

⁵¹ U pr. (37) prijevod je *žestiti se*.

5.2. Iskazivanje kauzativnosti

5.2.1. Konstrukcije *infinitiv* + surečenica

Kauzativnost se, prema našem korpusu, u hrvatskome najčešće iskazuje sljedećim konstrukcijama:

- *dati* + surečenica: *dati da pišu* (pr. 53), *dati da urešavaju* (pr. 53), *dati da uvezuju* (pr. 53), *dati da dovrši* (pr. 67), *dati da potpiše* (pr. 71)

- *(na)tjerati* + surečenica: *natjerati da pljuju* (pr. 47), *tjerati da uče napamet* (pr. 59), *natjerati da poslušaju* (pr. 63), *natjerati da rodi* (pr. 66), *tjerati da pjevaju* (pr. 73), *tjerati da čeka* (pr. 74)

- *narediti/naložiti* + surečenica: *naložiti da nacrtaju* (pr. 50), *naložiti da načini* (pr. 55), *narediti da zadave* (pr. 68), *narediti da bičuju* (pr. 69)

- *reći* + surečenica: *reći da rastvori* (pr. 60), *reći da opere* (pr. 64)

- *nagovoriti* + surečenica: *nagovoriti da jede* (pr. 57)

- *uvjeriti da* + surečenica: *uvjeriti (ga) da prihvati* (pr. 52)

Navedene konstrukcije ovisno o glagolu nose značenjske razlike (zbog čega smo ih ovdje i razlučili): one s glagolom *dati* nose značenje dopuštanja *uzročniku* da izvrši radnju ili blage naredbe (pod značenje blage naredbe ubrajamo i konstrukcije s glagolom *reći*), one s glagolima *natjerati*, *narediti* i *naložiti* nose značenje naredbe ili prisile *uzročnika* na radnju, a one s glagolima *nagovoriti* i *uvjeriti* značenje privole *uzročnika*. U značenju dopuštanja kauzativnost se iskazuje i konstrukcijom *(ne) dati* + surečenica: *ne dati majci da ih dira* (pr. 75), *ne dati majci da ih poljubi* (pr. 75) ili *dopustiti* + surečenica: *dopustiti da mu se popnu na glavu* (pr. 70), *ne dopustiti da se približi* (pr. 56).

5.2.2. Konstrukcija *dati* + *infinitiv*

- *dati* + *infinitiv*: *dati izgraditi* (pr. 46), *dati naslutiti* (pr. 48), *dati oslijepiti* (pr. 54), *dati tiskati* (pr. 65), *dati pokriti* (pr. 72)

Ima i slučajeva u kojima se kauzativnost iskazuje glagolom u *pasivu*: *biti proglašena (udovicom)* (pr. 61). Kao što smo naveli u analizi, u takvim smo slučajevima skloniji upotrebi *aktiva*.

Uočavamo i nekoliko primjera prijevoda jednim glagolom: *poučiti* (pr. 49), *upisati* (pr. 58), *popraviti* (pr. 72) i *obojiti* (pr. 72) te jedan primjer u kojemu se pribjeglo imperativu: *nek' piju* (pr. 62).

Nakon ovoga pokušaja kataloškog prikazivanja iskazivanja faktitivnosti i kauzativnosti u hrvatskome dolazimo do nekoliko zaključaka. Ponukani količinski problematičnom podjelom načina iskazivanja faktitivnosti nastalom uslijed pokušaja detaljiziranja dolazimo do zaključka da za hrvatski ne bi bilo uputno lučiti dva *glagolska stanja*, već i faktitivnost i kauzativnost nazivati zajedničkim imenom *kauzativa*. Dakako, uz opaske o značenjskim nijansama. Time bi se došlo za okrupnjene slike, pa bismo mogli reći da se *kauzativ* u hrvatskome ne izražava morfološki (ako izuzmemo stare prijevoje), da je leksički *kauzativ* zastupljen u određenoj mjeri, a da je najzastupljeniji način iskazivanja sintaktički *kauzativ*, i to ponajviše konstrukcijom *infinitiv* + surečenica.

6. Kratak osvrt na problematične prijevode

Ovdje ćemo se, imajući na umu sve što je u ovome radu rečeno, kratko osvrnuti na hrvatske prijevode koji su nam se iz perspektive *faktitiva-kauzativa* učinili problematičnim.

U pr. (18) za *batırmak* imamo prijevod *gurnuti u vodu*, a smatramo da bi bolji prijevod bio *potopiti*. Na taj bi se način uspostavila veza između glagola *tonuti* i *topiti*, tj. do izražaja bi došla kauzativnost IV. vrste.

U pr. (19) za *iyileştirmek* imamo prijevod *ozdraviti (koga)*, a smatramo da bi bolji prijevod bio *izliječiti (koga)* jer nam se ta varijanta čini učestalijom u upotrebi, tj. varijantom koja bi se čitatelju činila prirodnijom.

U pr. (37) za *azıtmak* imamo prijevod *žestiti se*, a s obzirom na to da je to povratni glagol, boljim prijevodom smatramo *razbjesniti*, npr. *hocu je razbjesnilo što*.

U pr. (38) za *korkutmak* imamo prijevod *uliti strah* kao frazem. Možda bi uobičajenija varijanta bila *uliti strah u kosti*.

U pr. (39) za *damla damlatmak* imamo prijevod *kapnuti kapljice*. Budući da je *kapnuti* neprijelazni glagol, smatramo da bi bolji prijevod bio prijelazni glagol *kapati*.

U pr. (61) za *beni dul düşürmek* imamo prijevod *bih bila proglašena udovicom*. Kako bi se bolje naglasila kauzativnost radnje, predložili bismo aktivnu varijantu: *bi me proglasili udovicom*.

U pr. (72) imamo neujednačen prijevod triju kauzativnih konstrukcija: *kaplatmak* se prevodi s *dati pokriti*, *onartmak* s *popraviti*, a *boyatmak* s *bojiti*.

U pr. (73) za *bekletmek* imamo prijevod *tjerati da čekam*. Budući da turski glagol prije nosi značenje zapostavljanja nego primoranosti, boljim prijevodom smatramo *ostaviti da čekam*.

7. Zaključak

Faktiv-kauzativ dio je sustava *glagolskoga stanja*. U nekim je jezicima svijeta jako plodna kategorija, dok je u nekim rubna pojava. Turski i hrvatski primjer su takvih dvaju jezika. U ovome smo se radu bavili *faktivom-kauzativom* prvo na teorijskoj razini, a zatim smo teorijske postavke okušali na temelju korpusa originala i prijevoda triju suvremenih romana. Zbog takvog načina rada zaključci koje iznosimo neizbježno su ograničeni. Čini se kako je u turskome ova kategorija razmjerno plodna, ali ne u tolikoj mjeri da ju svi koji ju proučavaju razlučuju na dva stanja. To se potvrđuje i analizom našega korpusa, pa smatramo da bi bolji pristup bio neodjeljivati strogo dva stanja, ali napomenuti razlike u značenju (kao što to, primjerice, za hrvatski slučaj čini Žagar-Szentesi (2011)). To ponajviše proizlazi iz činjenice da je naproductivnija vrsta *faktivita-kauzativa* u turskome morfološki, a on se tvori istim sufixima za oba značenja. Što se hrvatskoga tiče, analizom korpusa došli smo do zaključka da također ne bi bilo pametno razlučivati dva stanja. Naime, ono što se u turskome naziva *faktivom*, u hrvatskome se u velikoj mjeri izražava prijelaznim glagolima pa bi se tako *faktiv* u hrvatskome sveo na opreku prijelaznost-neprijelaznost (uz napomenu o kauzativnosti IV. vrste i starih prijevoda). Za *kauzativ* je pak moguće razlučiti dva načelna načina iskazivanja: konstrukcije *infinitiv* + surečenica i *dati* + infinitiv. Nakon rada u cjelini, a ponajviše analize korpusa, priklanjamo se Polančecovoj ideji o uvođenju termina *dijateza* u smislu sintaktičkih i semantičkih promjena reprezentacije glagola pri kojima dolazi do promjene valencije, dakle, za uvođenje dosad neuočenih kategorija u hrvatsku filologiju (u našem slučaju *faktivita-kauzativa*), a u katalogu nudimo temelje i poticaj za daljnje analiziranje jedne od njih.

8. Literatura

- Aleksandrovič Plungjan, Vladimir. 2016. *Opća morfologija i gramatička semantika: uvod u problematiku*. Prev. Petar Vuković. Zagreb: Srednja Europa.
- S. Babić – D. Brozović – I. Škarić – S. Težak. 2007. *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Banguoğlu, Tahsin. 2004. *Türkçenin Grameri*. Sedmo izdanje. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Barić, Eugenija – Mijo Lončarić – Dragica Malić – Slavko Pavešić – Mirko Peti – Vesna Zečević – Marija Znika [Barić et al.] 2005. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Batistić, Tatjana. 1978. O nekim aspektima analize kauzativnih glagola. *Južnoslovenski filolog* 34: 59–87.
- Belaj, Branimir. 2001. Prototipno-kontekstualna analiza povratnih glagola u hrvatskom jeziku. *Suvremena lingvistika* 51–52: 1–11.
- Belaj, Branimir – Goran Tanacković Faletar. 2014. *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Knjiga prva: Imenska sintagma i sintaksa padeža*. Zagreb: Disput.
- Bilandžija, Sofija A. 2014. *Semantika kauzativnih konstrukcija u norveškom i srpskom jeziku*. Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu.
- Brabec, Ivan – Mate Hraste – Sreten Živković. 1966. *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Comrie, Bernard. 1989. Causative constructions. U: *Language Universals and Linguistic Typology*. Drugo izdanje: 165–184. Chicago: The University of Chicago Press.
- Čaušević, Ekrem. 1996. *Gramatika suvremenoga turskog jezika*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Dixon, R. M. W. 2000. A typology of causatives: form, syntax and meaning. U: R. M. W. Dixon – Alexandra Y. Aikhenvald (ur.) 2000. *Changing Valency: case studies in transitivity*: 30–83. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dixon, R. M. W. – Alexandra Y. Aikhenvald. 2000. Introduction. U: R. M. W. Dixon – Alexandra Y. Aikhenvald (ur.) 2000. *Changing Valency: case studies in transitivity*: 1–29. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dursun, Sıdika. 2018. *Türkçede Ettirgen Yapılar*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Eker, Süer. 2010. Eylemden Eylem Yapma Ekleri. U: *Çağdaş Türk Dili*. Šesto izdanje: 329–334. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Haspelmath, Martin. 1987. *Transitivity alternations of the anticausative type*. Köln: Institut für Sprachwissenschaft der Universität zu Köln.

- Haspelmath, Martin. 2016. Universals of causative and anticausative verb formation and the spontaneity scale. *Lingua Posnaniensis* 58 (2): 33–63.
- Hengirmen, Mehmet. 1998. *Türkçe temel dilbilgisi*. Ankara: Engin.
- Ivšić, Stjepan. 1970. *Slavenska poredbeno gramatika*. Zagreb: 1970.
- Klaiman, M. H. 1991. *Grammatical voice*. New York: Cambridge University Press.
- Kulikov, Leonid. 1998. Causative constructions in Tuvian: towards a typology of transitivity. U: Lars Johanson et al. (ur.) 1998. *The Mainz Meeting: Proceedings of the Seventh International Conference on Turkish Linguistics*: 258–264. Wiesbaden: Harrasowitz Verlag.
- Maretić, Tomo. 1963. *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Treće, nepromijenjeno izdanje. Zagreb: Matica hrvatska.
- Marković, Ivan. 2013. *Uvod u jezičnu morfologiju*. Drugo izdanje. Zagreb: Disput.
- Matasović, Ranko. 2008. *Poredbenopovijesna gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Polančec, Jurica. 2015. O definiciji kategorije glagolskog stanja. *Filologija* 65: 113–130.
- Raguž, Dragutin. 1997. *Praktična hrvatska gramatika*. Zagreb: Medicinska naklada.
- Shibatani, Masayoshi. 2002. *The Grammar of Causation and Interpersonal Manipulation*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Silić, Josip – Ivo Pranjković. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Simeon, Rikard. 1969. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*. Vol. I–II. Zagreb: Matica hrvatska.
- Sinčić, Branka. 2018. *Francuska konstrukcija faire + infinitiv i njezini prijevodni ekvivalenti u hrvatskom jeziku. Izricanje kauzativnosti u hrvatskom jeziku*. Diplomski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Sultanov, Vügar. 1998. The category of causality in Turkish. U: Lars Johanson et al. (ur.) 1998. *The Mainz Meeting: Proceedings of the Seventh International Conference on Turkish Linguistics*: 265–268. Wiesbaden: Harrasowitz Verlag.
- Talmy, Leonard. 2007. Lexical typologies. U: Th. Shopen (ur.) 2007. *Language Typology and Syntactic Description*: 66–168. Drugo izdanje. Cambridge: Cambridge University Press.
- Trask, Robert Lawrence. 1992. *A dictionary of grammatical terms in linguistics*. London – New York: Routledge.
- Žagar-Szentesi, Orsolya. 2011. Funkcionalne varijante konstrukcije dati (se) + infinitiv u hrvatskom jeziku – u okviru gramatikalizacije. *Suvremena lingvistika* 37: 295–318.

Vrela

P¹ = Pamuk, Orhan. 1984. *Sessiz ev*. Drugo izdanje. Istanbul: Can.

P² = Pamuk, Orhan. 1998. *Benim adım kırmızı*. Devetnaesto izdanje. Istanbul: İletişim.

P³ = Pamuk, Orhan. 2014. *Kafamda bir tuhaflık*. Istanbul: Yapı Kredi Yayınları.

A = Pamuk, Orhan. 2008. *Tiha kuća*. Prev. Marta Andrić. Zagreb: Vuković & Runjić.

Č = Pamuk, Orhan. 2004. *Zovem se Crvena*. Prev. Ekrem Čaušević i Marta Andrić. Zagreb: Vuković & Runjić.

I = Pamuk, Orhan. 2016. *Čudno je u mojoj glavi*. Prev. Ivan Ivanović. Zagreb: Vuković & Runjić.

9. Sažetak i ključne riječi

Sažetak

U radu proučavamo *faktiv-kauzativ* na primjerima turskoga i hrvatskoga. Prvo dajemo teorijski okvir na temelju relevantne literature, a nakon toga provodimo kontrastivnu analizu primjera iz korpusa koji se temelji na izvornicima i prijevodima triju suvremenih romana. Potom na temelju analize načinjavamo katalog iskazivanja ovoga *glagolskog stanja* u hrvatskome. Na kraju se osvrćemo na problematične prijevode. Dolazimo do zaključka da ovo *glagolsko stanje* valja razmatrati u okvirima hrvatske filologije, ali ne i lučiti dva stanja. U turskome je dominantan morfološki *kauzativ*, a u hrvatskome se najčešće iskazuje prijelaznim glagolima, konstrukcijama *infinitiv + surečenica* i *dati + infinitiv*.

Ključne riječi: glagolsko stanje, faktiv, kauzativ, turski, hrvatski

Özet

Çalışmamızda Türkçe ve Hırvatça'da *ettirgen çatısını* incelemekteyiz. Önce konuyla ilgili kaynaklardan faydanalarak kuramsal çerçeveyi oluşturup sonra da üç çağdaş romanın orijinali ve çevirisinden oluşan bütünceden aldığımız örnekleri iki dilin karşılaştırmasını yapmaktayız. Analizimize dayanarak *ettirgen çatısının* Hırvatça'daki ifade şekillerinin katalogunu oluşturmaktayız. Sonunda tartışılabilir çevirileri kısaca yorumlamaktayız. Bu *çatının* Hırvat dilbiliminde incelenmesinin yalnız iki *çatıya* ayırmaması gerek olmadığı sonucuna varmaktayız. Türkçe'de *biçimbilimsel ettirgen* en üretkendir, Hırvatça'da ise *ettirgen*, geçişli fiillerin yanısıra en çok *yalın hal + yantümce* ve *dati + yalın hal* yapılarıyla ifade edilmektedir.

Anahtar kelimeler: fiil çatısı, oldurgan, ettirgen, Türkçe, Hırvatça